

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษากระบวนการนำเสนอ ศาสนาและความเชื่อที่ปรากฏในวรรณกรรมสลอง
ผู้วิจัยได้ศึกษาและรวบรวมเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. วรรณกรรมสลอง
2. ภูมปัญญา
3. ศาสนาและความเชื่อ
4. แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย
5. บริบทพื้นที่วิจัย
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
7. กรอบแนวคิด

วรรณกรรมสลอง

สลอง เป็นหนังสือผูกใบลานที่เป็นต้นฉบับเจริญศักยธรรมอีสาน ลักษณะการเจริญชื่อ 3 รูปแบบ คือ ส่อง, สลอง, และใช้หมายเลขสอง เป็นวรรณกรรมที่มีเนื้อหาสาระหลักแสดงถึงอาโนนิสงส์ของการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในพระพุทธศาสนา ซึ่งมีการให้คำจำกัดความในที่นี่ผู้วิจัยได้ประมวลข้อมูลไว้ 3 ประเด็น ดังนี้

1. ความหมาย

สลอง เป็นคำกริยาในภาษาถิ่นอีสาน ใช้สำหรับการแสดงความสรรเสริญยินดีเมื่อการดำเนินกิจกรรมเสร็จสิ้น ในวรรณกรรมเนื้อหาเป็นการแสดงอาโนนิสงส์การสร้างบุญกุศลตามความเชื่อในพุทธศาสนา จากการศึกษามีผู้ให้คำจำกัดความไว้วดังนี้

วิทยาลัยครุณหาราษฎร (2527 : ก) สลอง หมายถึง หนังสือที่เจริญลงบนใบลานขนาดยาวพะกິນใช้ประกอบการเทศน์อาโนนิสงส์ต่าง ๆ เป็นหนังสือผูกชนิดหนึ่ง

ปรีชา พิษทอง (2532 : 263) กลอง ก. (กริยา) การทำบุญโดยมีเครื่องมหรสพ เช่น หมอดำ หมອแคน ขลุ่ย ซอ ชุด มากบังนันให้เกิดความสนุกสนานสำราญใจ เรียก ฉลอง

ເຫັນ ຜລອງໄບສົ່ງ ຜລອງກອງບວຈ ກອງທດ ກອງຫົວ ກອງກົງມ ກອງຜ້າປໍາ ກອງບັງ ຕິດຕອກເພື່ອ¹
ເປັນດີນ

ราชบัณฑิตยสถาน (2542 : 332) ฉลอง (พระหลอง) ก. (กรียา) ทำนุญหรืออนุชา
สิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นงานเอกเกริก เพื่อแสดงความปีติยินดี เช่น ฉลองพระ ฉลองหนังสือ ฉลอง
อายุ จัดงานเอกเกริกเพื่อแสดงความยินดีในโอกาสต่าง ๆ เช่น ฉลองปริญญา เป็นต้น บางที่
ใช้คู่กับคำว่า เก็บมี เป็น เก็บมูล

หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร (2545 : 20) กล่อง อ่านว่า สะ-หลอง เป็น
คำกริยา หมายถึง กล่อง ยกย่อง สรรเสริญ หรือเสริมให้ดีขึ้น

ค้ากรฯ หมายถึง พลเมือง ยังคงใช้ ธรรมเนียม ประเพณี ที่มีต่อมาตั้งแต่อดีตมา บุทธพงศ์ มัตย์วิเศษ (2551 : 15) กลอง หมายถึง ชุดความรู้ที่มีเนื้อหาสาระที่เกี่ยวกับการสร้างกุศลกรรมตามความเชื่อในพุทธศาสนา ในลักษณะของการสร้างเครื่องสังฆภัณฑ์ หรือจารวัตถุ ที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อการอุทิศความเป็นพุทธบูชา โดยการพร瑄นา สาระดังกล่าวที่มีความหมายในเชิงการเคลินคดของกรรมสิโภช ลงในเอกสารใบลาน

สุกฤษ สมจิตศรีปัญญา (2551 : 8) กล่าว หมายถึง หนังสืออยู่ในланที่มีต้นฉบับเป็นยักษ์ธรรมอิสาน เนื้อหาเกี่ยวกับการแสดงงานสักการสร้างบุญกุศล ทั้งทางวัฒนธรรมและจิตใจ เป็นการยกย่องและปลูกศรัทธาให้สร้างศิลปะการสร้างวัตถุ ที่เป็นประโยชน์ต่อพุทธศาสนาและสังคมชาวบ้าน

จากองค์ความรู้ที่กล่าวมา สรุปว่า สอง จำแนกได้ 2 ลักษณะ ได้แก่ สดอง หมายถึง วรรณกรรมหนังสือพูดในлан اردค้ายอักษรธรรมอิสาน มีเนื้อหาเกี่ยวกับการแสดง อนิสัชส์การสร้างบุญกุศลตามความเชื่อในพุทธศาสนา และ หมายถึง พิธีกรรมที่จัดขึ้นเพื่อ เก็บมูลอง ยกย่อง สรรเสริญ ความสำเร็จของชาวตฤที่สร้างถาวรไว้ในพระพุทธศาสนา

2. គំរូនក្នុងវរណករណសាលា

การแต่งวรรณกรรมสลอง นำจังเกิดจากความเชี่ยวชาญและแทรกงานใน
พระไตรปิฎกของบรรดาอาจารย์ในชั้นหลัง เนื่องจากสลองไม่ใช่วรรณกรรมที่ปราภูมิอยู่ใน
พระไตรปิฎก แต่เป็นวรรณกรรมที่ได้รับแนวคิดมาจากพระไตรปิฎก ประกอบกับความ
รุ่งเรืองของพุทธศาสนาที่แพร่หลายเป็นที่ยอมรับนับถือของคนในสองฝั่งคุ่มແย่น้ำโง จึงได้มี
การแต่งวรรณกรรมสลองที่มีความหลากหลาย โดยได้เพิ่มสาระจากวิถีวัฒนธรรมชุมชนมา
สร้างเป็นกรอบโลกทัศน์ในการประพันธ์ ดังนั้นทำให้วรรณกรรมสลองปราภูมิเนื้อหาทั้งที่เป็น
สาระจากพระไตรปิฎกและสาระจากวิถีวัฒนธรรมชุมชนของผู้แต่งผสมผสานกัน

วรรณกรรมสลอง เป็นวรรณกรรมที่บันทึกขึ้นเพื่อแสดงถึงงานสีในกิจกรรมทางพุทธศาสนา ซึ่งมีความจำเพาะเป็นลักษณะของตนเอง คือ ถ้าเป็นการสลองนิท่าน หรือชาดก จะมัครวนไว้ผูกสุดท้าย ถ้าเป็นสลองพิธีกรรมหรือสีงปลูกสร้างจะมีเพียงผูกเดียว และยังมีลักษณะ ๕ ประการ (ยุทธพงศ์ มาตย์วิเศษ. 2551 : 52) ดังนี้

2.1 สลอง ต้นฉบับเป็นหนังสือผูกใบลานชนิดยาว จารึกหน้าละ 4-5 บรรทัด

เมื่อจารึกจนเรื่องหรือจารึกเสร็จ ก็แต่งสันหนังสือให้มีสีสวยงามโดยการทาสีด้วย รัก ชาด ทอง แต่ละสีชนิดเดียวกัน บางฉบับก็ทาด้วยสีหลายชนิดสลับกัน บางฉบับไม่ได้ทาด้วยสีอะไรเลย เมื่อตกแต่งสันหนังสือเสร็จ ก็ใช้สายสลอง (เชือก) ร้อยใบลานผูกมัครวนกันไว้ เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป ลักษณะการตกแต่งสันหนังสือดังกล่าว ในรายให้เป็นลักษณะเฉพาะเรียกชื่อหนังสือผูกใบลานตามที่คณะกรรมการสำรวจเอกสารโบราณประชุมทุกลงกัน ดังนี้

ฉบับรักทึบ คือ ที่สันหนังสือใบลานทารักตลอด

ฉบับชาดทึบ คือ ที่สันหนังสือใบลานทชาดตลอด

ฉบับทองทึบ คือ ที่สันหนังสือใบลานททางตลอด

ฉบับล่องรัก คือ ที่สันหนังสือใบลานทารักสลับทอง

ฉบับล่องชาด คือ ที่สันหนังสือใบลานทชาดสลับทอง

ฉบับลอนดิน คือ ที่สันหนังสือใบลานไม่ได้ทาสี

2.2 ตัวอักษรจารึก จารึกด้วยอักษรธรรม หรืออักษรرمอยูโบราณ

2.3 ภาษา ใช้ภาษาบาลีสลับกับภาษาไทยท้องถิ่นอีสาน โดยยกข้อความภาษาบาลีที่สำคัญของเนื้อหาแต่ละตอนมาตั้งไว้ แล้วอธิบายความด้วยภาษาไทยท้องถิ่นอีสาน แล้วก็เขียนข้อความภาษาบาลีใหม่ อธิบายเป็นภาษาไทยอีสาน สลับกันไปจากเรื่องต้นจนจบเรื่อง (วิทยาลัยครุภัณฑ์ 2527 : ๗)

2.4 ผันหลักมษ ใช้ผันหลักมษแบบร้อยแก้วเทศา คือ ยกจุณเสียงบท แล้วอธิบายเป็นตอนๆ โดยไม่เว้นวรรคตอน (พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน. 2542 : 317)

2.5 รูปแบบคำประพันธ์ที่ปรากฏในวรรณกรรมนี้เป็นแบบที่เรียกว่า “นิสสัย”

คือเป็นรูปแบบคำประพันธ์ที่ใช้ยกคากาภาษาบาลีขึ้นไว้ก่อน แล้วอธิบายขยายความด้วยคำภาษาท้องถิ่นอีสาน สลับกันไปจนจบเรื่อง ยกเว้นในส่วนเกร็นนำหรือส่วนปณามพน์ที่มักจะยกคากาภาษาบาลีที่เป็นปณามวัตถุเด็ดตามด้วยจุณเสียงบทไว้ (ยุทธพงศ์ มาตย์วิเศษ. 2551 : 61)

จากลักษณะของวรรณกรรมสลองที่กล่าวมา ก็ถ้วนได้ว่า วรรณกรรมสลอง มีลักษณะเป็นหนังสือผูกใบลานชนิดยาวยา จากรีดด้วยอักษรธรรมอีสาน 4-5 บรรทัด ใช้การประพันธ์ที่ยกคاتาภาษาบาลีขึ้นก่อน แล้วอธิบายเป็นตอน หรือเรียกว่า จุณภีบนา

3. การแบ่งกลุ่มของวรรณกรรมสลอง

บรรพนชาวยาอีสานได้สร้างภูมิปัญญาในการสืบทอดพุทธศาสนา จึงแต่งวรรณกรรมสลองโดยยกเนื้อจากพระไตรปิฎกประกอบ ทำให้มีวรรณกรรมสลองเกี่ยวกับกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาทุกอย่าง ดัง ยุทธพงศ์ มาตย์วิเศษ (2551 : 53 - 55) ได้แบ่งกลุ่มของวรรณกรรมสลองตามหลักนัญญาริยาวัตถุ 3 คือ ทาน ศีล ภาวนา โดยแบ่งได้ 3 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 กลุ่มทาน ประกอบด้วย การถวายปัจจัยตี่ และเครื่องบูชา

กลุ่มที่ 2 กลุ่มศีล ประกอบด้วยการรักษาศีล

กลุ่มที่ 3 กลุ่มภาวนา ประกอบด้วย การบำเพ็ญความเพียรทางจิต

อย่างไรก็ตาม การจัดแบ่งกลุ่มวรรณกรรมสลองตามหลักนัญญาริยาวัตถุ 3 ทำให้สลด ลงบางเรื่องไม่สามารถจัดกลุ่มได้ เช่น สลองฟังธรรม และสลองบวช ดังนี้เพื่อให้สอดคล้อง กับประเดิมศึกษา และให้ความสำคัญต่อภาษาและภูมิปัญญาท้องถิ่น (ยุทธพงศ์ มาตย์วิเศษ. 2551 : 55) ได้แบ่งกลุ่มวรรณกรรมสลอง ออกได้เป็น 7 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 วรรณกรรมสลองเกี่ยวกับอาการและศาสนาสถาน ประกอบด้วย สลองศิม สลองผาม สลองพิดาน สลองเวชกุฎี และสลองโโย่ไฟ

กลุ่มที่ 2 วรรณกรรมสลองเกี่ยวกับเครื่องใช้ ประกอบด้วย สลองธรรมานี้ สลองยวามเทียน สลองหนังสือ และสลองหินคัมภีร์

กลุ่มที่ 3 วรรณกรรมสลองเกี่ยวกับปัจจัยตี่ ประกอบด้วย สลองข้าว บิณฑบาต สลองข้าว สลองอัญญาริยา สลองน้ำส่าง และสลองอัฐ

กลุ่มที่ 4 วรรณกรรมสลองเกี่ยวกับสัญลักษณ์และรูป ประกอบด้วย สลองพระพุทธรูป สลองชาตุ และสลองโพธิ

กลุ่มที่ 5 วรรณกรรมสลองเกี่ยวกับเครื่องบูชา ประกอบด้วย สลองทุงผึ้ง สลองทุ่งเหล็ก สลองเสตตะสัค สลองดอกไม้ สลองไฟ และสลองไฟคอก

กลุ่มที่ 6 วรรณกรรมสลองเกี่ยวกับประเภทเชิงสืบส่อง ประกอบด้วย สลองเข้ากรรม สลองข้าวจี่ สลองข้าวพันก้อน สลองพระธาตุทราย สลองข้าวประเด็น สลองข้าวสาก สลองผ้ามหากษิน

กลุ่มที่ 7 วรรณกรรมสลองกีeyer กับกิจกรรมของพุทธศาสนาในชุมชน

ประกอบด้วย สลองบวช สลองฟังธรรม และสลองสัพพทาน

จากการแบ่งกลุ่มวรรณกรรมสลองดังที่กล่าวมา ทำให้ทราบว่าวรรณกรรมสลอง

หลายเรื่อง หายไปจากวิถีวัฒนธรรมของชาวอีสาน เช่น สลองน้ำส่าง สลองเสียหมู่ (หากหมู่) เป็นต้น อาจเป็นเพราะวิถีวัฒนธรรมปัจจุบันไม่มีการบุคคลบ่อน้ำซึ่งไว้ใช้สอย หรือเรียกชาวบ้านไปภาคหมู่ที่ล้านวัด และอีกหลายเรื่องที่เป็นวิถีวัฒนธรรมปัจจุบันที่สืบทอดมาจนปัจจุบัน

ด้วยเหตุนี้ผู้วัยรุ่นคัดเลือกวรรณกรรมสลอง ที่เป็นแทนหลักสำคัญในพุทธศาสนาที่พบเห็นได้ทุกวัดในปัจจุบัน ได้แก่ สลองหอเจก (ศาลาการเบริกญู) สลองกูฎี สลองพระพุทธรูป สลองหนังสือ สลองสิน (อุโบสถ) สลองสัพพทาน และสลองธรรมานาถ์ จาสวัดเจริญผลหนองโน บ้านหนองโน ตำบลหนองโน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งได้นำไปศึกษาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ภูมิปัญญา

จากการศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาที่ผู้เชี่ยวชาญและนักวิชาการ ครอบคลุม คำว่า ภูมิปัญญา และ ภูมิปัญญาท่องถิ่น ผู้วัยรุ่นประนภาลไว้ดังนี้

1. ความหมายของภูมิปัญญา

นักวิชาการได้ให้ความหมายภูมิปัญญาไว้หลากหลาย เช่น ประเวศ อะสี (2530 : 15) ชาวด บุณโณทก (2531 : 40) ชา Vuorinen ธรรมวัตร (2538 : 1) สำนักงานคณะกรรมการศึกษาแห่งชาติ (2541 : 11 - 17) สมจิต พรหมเทพ (2543 : 62) เสาวภา พุฒสนอง (2550 : 9) และบุญชู ศรีเวียงยา (2553 : 63) สรุปได้ว่า ภูมิปัญญา เป็นผลผลิตทางปัญญาของผู้คนในชุมชน เป็นทรัพยากรุ่นคุณ หรือทรัพยากรความรู้ที่ได้ที่เป็นแบบแผนพื้นฐานการดำเนินชีวิตที่มีคุณค่า ด้วยสถาปััญญา องค์ความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ ทุกสิ่งทุกอย่าง ที่ชาวบ้านคิดได้เอง ทำได้เอง ผ่านการเรียนรู้และมีประสบการณ์ได้รับการถ่ายทอด สืบท่องถิ่นมาทั้งทางตรงและทางอ้อม มีการพัฒนาดัดแปลงปรับประยุกต์ตามกาลสมัยและ สภาพสังคมที่เปลี่ยนไป ผ่านการสังเกตทดลองใช้ แก้ไขปัญหาให้เกิดคุณประโยชน์ แก่คนเองและสังคม เป็นองค์ความรู้ใหม่ที่เหมาะสมและสืบทอดพัฒนาต่อไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด จนกลายเป็นวิถีวัฒนธรรม กลุ่มกลืนกับวิถีชีวิตการทำอาหาร ยอมรับกันทั่วไปใน

ชุมชน เป้าหมาย สำคัญ เพื่อให้เกิดความสุขในการดำรงชีวิต ทั้งในส่วนที่เป็นชุมชน เป็น
หมู่บ้าน และเพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับสิ่งแวดล้อม และคนกับสิ่ง
เหลือธรรมชาติ

ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นภูมิปัญญาที่ปรับผูกตัวให้เหมาะสมกับท้องถิ่น
นักวิชาการให้ความหมายภูมิปัญญาท้องถิ่นหลายท่าน สุจารี จันทร์สุข (2531 : 12) ชลพิทย์
เอี่ยมสำอางค์ และวิศวินี ศิลตรัตน์ (2533 : 224) สามารถ จันทร์สุรีย์ (2534 : 146) กอง
วิจัยทางการศึกษากรุงเทพมหานคร (2542 : 12) วิมล คำศรี (2542 : 127 - 128) อบเชย
แก้วสุข (2543 : 1) ทุมลา วัฒนสิน (2544 : 78) โสวิกา ยงยอค (2544 : 9) อุไรวรรณ
บุญอุรพิกัญญา (2544 : 5) จริยaphร ชัยงาน (2545 : 16) อินทิรา หริษฐา (2545 : 19)
จุไรรัตน์ คนคล่อง (2545 : 48) พรัชัย ภาณุพันธ์ (2545 : 10) ภัทรวดี อุดมสกุล (2545 : 6)
มีชัย พลภูงา (2546 : 43) ประจักษ์ บุญอริย์ (2549 : 81 - 82) สรุปได้ว่า ภูมิปัญญา
ท้องถิ่น หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน องค์ความรู้ ความสามารถ ทักษะประสบการณ์ หรือทุกสิ่ง
ทุกอย่างที่ท้องถิ่นคิดขึ้นจากสังคมปัญญาและความสามารถของท้องถิ่น
ที่เกิดจากการประสบประสบการณ์ฐานความรู้เดิมของคนในท้องถิ่น ซึ่งได้รับการศึกษาอบรม
สั่งสมและถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษจากอดีตสู่ปัจจุบัน จากรุ่นสู่รุ่นอย่างต่อเนื่อง มีความ
เข้มแข็ง หรือบูรณาการสูง จนสามารถแก้ปัญหาในแต่ละเรื่อง แต่ละสถานการณ์ แต่ละ
สภาพแวดล้อมในท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม เกิดการสร้างสรรค์งานเพื่อพัฒนา เกิดทางเลือก
ใหม่ ๆ ช่วยในการเรียนรู้แก้ปัญหาการจัดการ และการปรับตัวในการดำเนินชีวิตของคนชุมชน
ได้อย่างเหมาะสมกับกลาสมัย เป็นผลงานของชาวบ้านที่อยู่ในท้องถิ่นนั้นเป็นผู้สร้างสรรค์ขึ้น
อันมีจุดหมายเพื่อแก้ปัญหา พัฒนาระบบชีวิตให้สมก袼ลีนกับยุคสมัย ให้สอดคล้องกับ
สภาพแวดล้อม ความเป็นอยู่ของตนเอง สังคม และเพื่อปรับตัวดำรงชีวิตในระบบโลกหรือ
สภาพแวดล้อม

2. ลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น

เนื่องจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสิ่งที่ชาวอีสานใช้เป็นเครื่องมือในการดำรงชีวิต
ทำให้เกิดการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาให้เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตในลักษณะต่าง ๆ มี
นักวิชาการได้กำหนดลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ดังนี้
ดร. ปุณ โพนทก (2531 : 23) เสนอลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ 2 ลักษณะ

ได้แก่

1. คติความเชื่อ การดำเนินชีวิตของคนในสังคมนั้นที่ทุกคนในสังคมนั้น
ยอมรับและถือปฏิบัติต่อ ๆ กันมา

2. ประสบการณ์ในการประกอบอาชีพ การเล่าเรียน เช่น การที่ชาวบ้าน
รู้จักวิธีการทำ การโภนา เป็นต้น

นิธิ เอี่ยวศรีวงศ์ (2536 : 236) เสนอลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ 4
ลักษณะ ได้แก่

1. ความรู้และระบบความรู้ ภูมิปัญญาเป็นระบบความรู้ที่ไม่ถือว่าเป็น
วิทยาศาสตร์จะนั้นในการศึกษาเรื่องภูมิปัญญาจะเข้าไปคุ่าว่าชาวบ้านรู้อะไรอย่างเดียวไม่พอ
ต้องศึกษาว่าเขาเห็นสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้นได้อย่างไร

2. การสั่งสมและการกระจายความรู้ ภูมิปัญญาเกิดจากการสั่งสมและการ
กระจายความรู้โดยการนำความรู้มานำร่องการคนอื่น เช่น หมอดพื้นบ้าน สั่งสมความรู้ทาง
การแพทย์ไว้ในตัวคน ๆ หนึ่ง ซึ่งมีกระบวนการที่ทำให้เข้าสั่งสมความรู้ เราควรศึกษาด้วยว่า
กระบวนการนี้เป็นอย่างไรหมอนคนหนึ่งสามารถสร้างหมอนอื่น ๆ ต่อมาก็ได้อย่างไร

3. การถ่ายทอดความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ได้มีสถาบันถ่ายทอดความรู้ ภูมิ
ปัญญา แต่พบว่ามีกระบวนการถ่ายทอดที่ซับซ้อน ถ้าเราต้องการเข้าใจภูมิปัญญาท้องถิ่น เรา
ต้องเข้าใจกระบวนการถ่ายทอดความรู้จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง

4. การสร้างสรรค์ การปรับปรุงระบบความรู้ของภูมิปัญญาชาวบ้าน ไม่ได้
หยุดนิ่งอยู่กับที่ แต่ได้คุยกปรับเปลี่ยนความรู้และระบบความรู้เพื่อเพิ่มความเปลี่ยนแปลง

ประเวศ วงศ์ (2536 : 236) เสนอลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ 4 ลักษณะ
ได้แก่

1. มีวัฒนธรรมเป็นฐาน ไม่ใช่วิทยาศาสตร์
2. มีบูรณาการสูง ทั้งในเรื่องราวของกาย ใจ สังคม และสิ่งแวดล้อม
3. มีความเชื่อมโยงไปสู่วัฒนธรรมที่ลึกซึ้งสูง
4. เน้นความสำคัญของจริยธรรมมากกว่าวัตถุธรรม

กองวิจัยทางการศึกษา (2542 : 11) เสนอลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ 2

ลักษณะ ได้แก่

1. ลักษณะที่เป็นนามธรรม เป็นโลภทัศน์ ชีวทัศน์ เป็นประชญาในการดำเนิน
ชีวิตเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับ การเกิด แก่ เสื่อม ตาย คุณค่าและความหมายของทุกสิ่งใน
ชีวิตประจำวัน

2. ลักษณะที่เป็นรูปธรรม เป็นเรื่องเฉพาะด้าน เช่น การทำมาหากิน การเกษตรหัตกรรม ศิลปะดนตรี และอื่น ๆ ภูมิปัญญาเหล่านี้จะท่อนออกมากใน 3 ลักษณะ ดังนี้

2.1 ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับโลก กับสิ่งแวดล้อม สัตว์พืช

ธรรมชาติ

2.2 ความสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ที่อยู่ร่วมกันในสังคม หรือชุมชน

2.3 ความสัมพันธ์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งหนึ่งของธรรมชาติ ที่ไม่สามารถสัมผัสได้ลักษณะข้างต้นนี้คือชีวิตของชาวบ้าน ที่จะท่อนออกมากถึงภูมิปัญญาในการดำเนินชีวิตอย่างมีเอกภาพ

สมจิต พรหมเทพ (2543 : 67 - 68) เสนอลักษณะของภูมิปัญญาท่องถินไว้ 6

ลักษณะ ได้แก่

1. เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาแต่เดิมอันยาวนานจนกลายเป็น

วิถีชีวิตประจำวันของตนเอง และชุมชนตลอดมา

2. เป็นมรดกทางสังคมที่ได้จากการเรียนรู้ โดยผ่านกระบวนการขัดเกลาของ

กลุ่มคน

3. เป็นทรัพย์สินทางปัญญาที่มีคุณค่าอย่างยิ่ง ไม่ยึดหยั่งไปกว่าความรู้ทาง

วิทยาศาสตร์

4. เป็นข้อมูลพื้นฐานในการดำรงชีวิตและการพัฒนาอย่างยั่งยืนจากองค์ความรู้

ปัจจุบัน

5. เป็นแนวทางนำไปสู่การปรับตัวของชุมชน ช่วยพัฒนาเศรษฐกิจแบบ

พื้นดินเองของชุมชน

6. ช่วยเพิ่มความสมดุลระหว่างธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมกับประชาชน

ประจักษ์ บุญอารีย์ (2549 : 82 - 83) เสนอลักษณะของของภูมิปัญญาท่องถินไว้

10 ลักษณะ ได้แก่

1. เป็นความคิด ความเชื่อ ความรู้ ความสันทัดจัดเจนที่เป็นลักษณะเฉพาะท่องถิน ทั้งนี้อาจมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับท่องถินอื่นที่ได้ประทัศสัมรรถกัน

2. เป็นระบบคุณค่าของท่องถินที่มาจากฐานความเชื่อทางศาสนา

ธรรมชาติภูมิปัญญา เช่น ระบบคุณค่าของอีสานมีความผสมผสานอยู่อย่างแยกกันได้ยาก ระหว่างความเชื่อในพุทธศาสนา พระหมณี ผู้ธรรมชาติ

3. เป็นระบบภูมิปัญญาอันเป็นความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับสังคม ท้องถิ่น และคนกับธรรมชาติ
4. เป็นระบบอุดมการณ์棕色 "ได้แก่ ศักดิ์ศรีและศิทธิในความเป็นมนุษย์ เป็นพลังให้เกิดความมั่นใจให้กับคนและชุมชนท้องถิ่น"
5. มีการสั่งสม สืบสาน ถ่ายทอดและการกระจายจากคนรุ่นหนึ่งอย่างต่อเนื่อง

ขawanan

6. มีผลงานภูมิปัญญาที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม เช่น บ้านเรือน ศาสนาการ ศิลปกรรม เครื่องมือ เครื่องใช้ ความรู้ ความคิด ผลผลิต พิชิตรณ เป็นต้น
 7. มีการสั่งสรรค์แลกเปลี่ยนกับท้องถิ่นอื่นอย่างต่อเนื่องของขawanan
 8. เป็นระบบความรู้ที่ไม่มีการพิสูจน์ยืนยันว่า เป็นวิทยาศาสตร์ แม้ผลผลิตที่เป็นวัตถุจำนวนมากได้อาศัยหลักวิทยาศาสตร์ในการสร้างสรรค์ โดยที่ผู้ประดิษฐ์คิดค้นเองก็ไม่ทราบว่าเป็นหลักวิทยาศาสตร์
 9. ไม่มีสถาบันการศึกษาถ่ายทอด แต่หากมีผู้อ้าวโฉหรือประษญช่าวบ้านที่สั่งสมไว้เป็นผู้ถ่ายทอด โดยอาศัยความศรัทธาอย่างสูง เป็นจุดเรียนต้นและลือในการเรียนรู้
 10. มีการปรับปนกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ เพื่อการนำมาใช้ให้เหมาะสม กับสภาพแวดล้อม ภูมิปัญญาหลายอย่างอาจลบเดือนและสูญหายไป เพราะไม่สามารถประยุกต์ให้เข้าได้กับวิถีเทคโนโลยีสมัยใหม่ จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น พอสรุปได้ว่า ลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่น มีเป็น
- เอกลักษณ์เฉพาะถิ่น มีการสั่งสมและสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งถึงคนอีกรุ่นหนึ่ง โดยมีการพัฒนาเป็นลำดับ มีรูปแบบผลงานที่หลากหลายและมีการปรับเปลี่ยนเพื่อให้เหมาะสมกับความต้องการของท้องถิ่น ที่พร้อมจะหลอมเข้ากับภูมิปัญญาสากล ได้ทุกกระแส

3. ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นมรดกทางปัญญาที่ช่วยคงให้การดำเนินชีวิตของชาวอีสาน เป็นไปอย่างเหมาะสมกับสภาพสังคมและการดำเนินชีวิตซึ่งมีความหลากหลายของภูมิปัญญาในแต่ละด้าน นักวิชาการได้แบ่งประเภทของภูมิปัญญาไว้ดังนี้

อังฤทธิ สมะเนย (2535 : 56) ได้แบ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ 4 ประเภท ได้แก่

1. เป็นเรื่องที่เกี่ยวกับความคิด ความเชื่อ และหลักการที่เป็นพื้นฐานของค ความรู้ที่เกิดจากการสั่งสมถ่ายทอดกันมา
2. เป็นเรื่องของศิลปะ วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี

3. เป็นเรื่องการประกอบอาชีพในแต่ละท้องถิ่นที่ได้รับการพัฒนาให้เหมาะสมกับสมัย
 4. เป็นเรื่องของแนวความคิด หลักปฏิบัติ และเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ชาวบ้านนำมาใช้ในชุมชน ซึ่งเป็นอิทธิพลของความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541 : 24 - 25) ได้แบ่งภูมิปัญญา ท้องถิ่นไว้ 10 ประเภท ได้แก่
 1. เกษตรกรรม หมายถึง ความรู้ความสามารถในการผลิตสมุดงานคงค่าวัสดุ พืชและเทคนิคด้านเกษตรกับเทคโนโลยี โดยการพัฒนาบนพื้นฐานคุณค่าดั้งเดิม ซึ่งคนสามารถพัฒนาเองในสถานการณ์ต่างๆ ได้ เช่น ทำการเกษตรแบบสมุดงาน เป็นต้น
 2. อุตสาหกรรมและหัตถกรรม หมายถึง การรักษาภูมิปัญญาด้านการบริโภค สมัยใหม่ในการแปรรูปผลผลิต เพื่อชลอกร้านนำเข้าตลาด ทั้งยังช่วยแก้ปัญหาด้านการบริโภค เป็นกระบวนการให้ชุมชนท้องถิ่นพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้
 3. แพทย์แผนไทย หมายถึง ความสามารถในการป้องกันและรักษาสุขภาพ ของคนในชุมชนด้วยสมุนไพรและรักษาโรคแบบโบราณ
 4. การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง ความสามารถในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งการอนุรักษ์ พัฒนาและใช้ประโยชน์จากคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติอย่างสมดุลและยั่งยืน
 5. กองทุนและธุรกิจชุมชน หมายถึง ความสามารถในการบริหารจัดการ ด้านการสะสมและบริหารกองทุนและธุรกิจชุมชน ทั้งที่เป็นเงินตราและโภคทรัพย์ เพื่อเสริมสร้างศักยภาพความเป็นอยู่ของสมาชิกในชุมชน
 6. สวัสดิการ หมายถึง ความสามารถในการจัดสวัสดิการในการประกัน คุณภาพชีวิตของคนให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม
 7. ศิลปกรรม หมายถึง ความสามารถในการผลิตผลงานด้านศิลปะสาขาต่างๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม ทัศนศิลป์ ศิลปศิลป์ เป็นต้น
 8. การจัดการ หมายถึง ความสามารถในการบริหารจัดการ ดำเนินงานด้านต่างๆ ทั้งขององค์กรชุมชน ศาสนา การศึกษา ตลอดจนองค์กรอื่นๆ ในสังคมไทย
 9. ภาษาและวรรณกรรม หมายถึง ความสามารถในการผลิตผลงานเกี่ยวกับภาษา ทั้งภาษาถิ่น ภาษาโบราณ ภาษาไทย ตลอดจนทั้งด้านวรรณกรรมทุกประเภท
 10. ศาสนาและประเพณี หมายถึง ความสามารถประยุกต์ ปรับใช้หลักธรรม

คำสอนทางศาสนา ความเชื่อและประเพณีดั้งเดิมที่มีคุณค่าให้เหมาะสมต่อการประพฤติปฏิบัติ
กองวิจัยทางการศึกษา (2542 : 88) ได้แบ่งภูมิปัญญาห้องถันไว้ 5 ประเภท

ได้แก่

1. ภูมิปัญญาด้านความรู้ เป็นข้อมูล เป็นเนื้อหาสาระ เช่น ความรู้เกี่ยวกับ
ครอบครัว ความรู้เกี่ยวกับมนุษย์ เกี่ยวกับผู้หญิง ผู้ชาย เกี่ยวกับครอบครัว เป็นต้น
2. ภูมิปัญญาด้านความเชื่อ เป็นเรื่องที่ไม่มีข้อพิสูจน์ยืนยันว่าถูกต้อง เช่น
เรื่องนรก สวรรค์ ตายแล้วไปไหน เป็นต้น
3. ภูมิปัญญาด้านความสามารถ หรือแนวทางแก้ปัญหา หรือป้องกันปัญหา
เช่น ความสามารถในการป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาการเจ็บป่วยขึ้นในครอบครัว เป็นต้น
4. ภูมิปัญญาด้านวัฒนธรรม เช่น เรื่องชานบ้านช่อง เครื่องใช้ไม้สอยในครอบครัว
เป็นต้น เพื่อทำให้ครอบครัวมีความสุขในสภาพตามสภาพ
5. ภูมิปัญญาด้านพฤติกรรม เช่น การกระทำ ความประพฤติ การปฏิบัติตัว
ของคนในครอบครัว เป็นต้น งานทำให้ครอบครัวดำรงอยู่ได้

สรุปว่า ภูมิปัญญาห้องถัน เป็นผลผลิตทางปัญญาของผู้คนในชุมชนและห้องถัน
อีสานที่เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ที่มีการพัฒนาให้เหมาะสม
ตลอดคล้องกับสภาพการดำรงชีวิตและการอยู่ร่วมกันในสังคมชาวบ้าน

ความเชื่อและศาสนา

ความเชื่อและศาสนาเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นกับมนุษย์และสัมพันธ์กับชีวิตของมนุษย์
เรื่อยมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ขณะนี้ความเชื่อและศาสนาจึงเป็นเรื่องที่มนุษย์ให้ความสนใจ
อธิบายให้ความหมายและคำนิยามมาโดยตลอด โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักสังคมวิทยาและนัก
มนุษยวิทยา ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อไว้หลายลักษณะ

1. ความเชื่อ

ความเชื่อเป็นสิ่งที่สามารถพิสูจน์ได้ และไม่สามารถพิสูจน์ได้ แต่อย่างไรก็ตาม
ความเชื่อที่ไม่สามารถพิสูจน์ได้ก็ยังมีการปฏิบัติสืบทอดมาจนปัจจุบัน ที่แทรกซึมอยู่ในคนทุก
สังคม กล้ายเป็นวิถีวัฒนธรรมที่ต้องปฏิบัติตาม

1.1 ความหมายของความเชื่อ

นักวิชาการได้ให้ความสำคัญกับความเชื่ออย่างมาก มีการศึกษา วิเคราะห์
วิจัย และกำหนดความหมาย ตามทัศนะของตนไว้หลายลักษณะ ผู้วิจัยได้ประมวลความหมาย

ของความเชื่อจาก วิทย์ พิษคันเงิน (2515 : 394 – 403) กิตติธรรม (2518 : 57) บุปผา ทวีสุข (2520 : 156 – 158) ทัศนีย์ ทานวนิช (2523 : 25) รัวซ์ บุณยโภก (2525 : 351 – 352) ณัฐ พยอมยงค์ (2529 : 178) สถาพร ศรีสังขัจ (2533 : 45) ราชบัณฑิตยสถาน (2543 : 19) สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2545 : 14 - 19) สรุปได้ว่า ความเชื่อคือการยอมรับ ข้อเสนออย่างโดยย่างหนึ่งว่าเป็นความจริง และมีอยู่จริง ที่ส่งແเนื่องอยู่ในจิตสำนึกและ ความรู้สึก ทั้งที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับตนเองและเรื่องต่าง ๆ ว่ามีอำนาจลึกลับที่ช่วยคุ้มครองรักษา ความสงบและครอบครัว มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมนำบังคับของคนในสังคม อาจมีหลักฐานเพียง ตนเองและครอบครัว ไม่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมนำบังคับของคนในสังคม อาจมีหลักฐานเพียง พอที่จะพิสูจน์ได้หรืออาจไม่มีหลักฐานที่จะพิสูจน์ให้เห็นจริงได้ มีความสำคัญในฐานะเป็น แหล่งที่มาของค่านิยม อุดมการณ์และบรรหัดฐาน เป็นแนวในการปฏิบัติระหว่างกันและกัน เกิดจากความกลัวและอำนาจเหนื่อยล้ำ หรือความไม่รู้ของมนุษย์ หรือบางสิ่งที่มนุษย์หา เหตุผลไม่ได้ แต่ก็เชื่อว่าผลทั้งหลายต้องมาจากการกระทำของผู้ใดผู้หนึ่ง แต่ไม่ทราบว่าใคร จึงสมมุติเป็นการกระทำการของเทพเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น ภูมิ ผี ปีศาจ ภัยธรรมชาติ หรือ เหตุการณ์ที่มนุษย์ไม่สามารถรู้สาเหตุ เป็นต้น เมื่อมนุษย์กลัวอำนาจของสิ่งลึกลับนั้นก็จะทำสิ่ง ต่าง ๆ เพื่อมิให้ถูกลงโทษจึงมีการประกอบพิธีบูชาสิ่งลึกลับนั้น เพื่อแสดงความเคารพต่อสิ่ง ศักดิ์สิทธิ์และขอความช่วยเหลือ โดยเชื่อว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะทำให้เหตุร้ายเป็นเรื่องตื้อได้ เมื่อหัน ภัยก็แสดงความรื่นเริงรุ้กษ์สิ่งนั้น ๆ ด้วยการบูชาให้เป็นสิริมงคลแก่ตนตามคติความเชื่อใน ตามวัฒนธรรมมนุษย์ของกลุ่มชน ความเชื่อจึงมีขอบเขตกว้างขวางมาก ไม่เพียงแต่ หมายถึงความเชื่อในดวงวิญญาณทั้งหลาย ภูตผีคาถาอาคม โชคทางไวยากรณ์ต่าง ๆ รวมถึง ธรรมชาติที่มนุษย์ยอมรับนับถือ เช่น ต้นโพธิ์ ต้นไทร ป่าเขา เป็นต้น การปฏิบัติตามความ เชื่อช่วยให้เข้าใจวิถีทุกอย่างในการดำรงชีวิต ความเชื่อจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งในชีวิตมนุษย์

1.2 ประเภทของความเชื่อ

ความเชื่อเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดวัฒนธรรมในการปฏิบัติต่อความเชื่อในหลายด้าน แตกต่างกันไปตามกลุ่มชน นักวิชาการได้จำแนกประเภทของความเชื่อ ไว้ดังนี้

สุธิวงศ์ พงศ์พညลย์ (2529 : 5) กล่าวถึงความเชื่อไว้ในสารานุกรม

วัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เป็น 4 ประเภทใหญ่ ๆ ได้แก่

1. ความเชื่อเกี่ยวกับลักษณะและศาสนา
2. ความเชื่อทางไสยศาสตร์
3. ความเชื่อเกี่ยวกับจริยาเวตร
4. ความเชื่อเกี่ยวกับယากลางบ้านและการบดเป้ารักษา

ความเชื่อ 4 ประเกณ์อาจประสบประสานกันอยู่ในเรื่องเดียวกันมากกว่า 1 ประเกท เช่น ความเชื่อสืบเนื่องมาจากศาสนา อาจมีความเชื่อทางไสยศาสตร์ปะปนอยู่ด้วย หรือความเชื่อกับภัยกับทางบ้านมีความเชื่อกับลัทธินิยมดังเดิมและไสยศาสตร์ปะปนอยู่ด้วย

เสาวลักษณ์ อันนันตศานต์ (2530 : 73) ได้แบ่งความเชื่อออกเป็น 2 ประเกท

ดังนี้

1. ความเชื่อทั่ว ๆ ไป หรือความเชื่อธรรมชาติ เช่น เชื่อว่ามีนรก สวรรค์ เทวดาหรือเชื่อว่า ฟ้าแดงจะถูกถูก ฟ้ารุ่งจะถูกปลา (ด้านหลังฟ้าสีแดงออกเรืองไว้ถูก ด้าน

ท้องฟ้าสว่างสดใส ออกเรืองไว้ปลา) ชนบานาน (นามแฝง), (2546) เป็นต้น

2. ความเชื่อที่แบ่งไว้ด้วยความกลัวหรือความเชื่อทางไสยศาสตร์ ความเชื่อทั้ง 2 ประเกณ์ สามารถแบ่งได้ 12 กลุ่ม ได้แก่

1. ความเชื่อกับปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ

2. ความเชื่อกับภัยกับทางบ้าน

3. ความเชื่อเรื่องโชคลาง

4. ความเชื่อกับฤกษ์ยาม นิมิต ฝัน

5. ความเชื่อทางไสยศาสตร์

6. ความเชื่อลักษณะคนและสัตว์

7. ความเชื่ออันเนื่องมาจากศาสนา

8. ความเชื่อกับภัยกับการทำมาหากินและอาชีพ

9. ความเชื่อกับประเพณี

10. ความเชื่อเรื่องเคล็ดและการแก้เคล็ด

11. ความเชื่อเรื่องนรก สวรรค์ ชาติ ภพ

12. ความเชื่อกับเลขดี เลขร้าย วันดี วันร้าย ฯลฯ

กัญญา จิตธรรม (2518 : 57) ได้แบ่งความเชื่อไว้ 15 ประเกท ได้แก่

1. ความเชื่อเรื่องการเกิด การตาย

2. ความเชื่อเรื่องโชคร้าย โชคดี ลงบอกเหตุร้าย เหตุดี

3. ความเชื่อเรื่องความผันแปรและการทำนายผัน

4. ความเชื่อเรื่องฤกษ์ ยาม

5. ความเชื่อเรื่องเวทมนตร์ คากา เครื่องรางของขลัง เส้นหี่ และไสยาสารศรี อื่น ๆ

6. ความเชื่อเรื่องการคุ้ยักษ์ดี ชั่วของคน สัตว์ต่างๆ
7. ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น เทวดา เทพารักษ์ เจ้าพ่อ เจ้าแม่ เจ้าที่เจ้าทาง อนุญาติค่าง ๆ เช่น ผี ยักษ์ ปรต ผีเสื้อสมุทร เสือก เป็นต้น
8. ความเชื่อเรื่องการแก้เคล็ดต่าง ๆ
9. ความเชื่อเรื่องมงคลและอัปมงคล
10. ความเชื่อเรื่องจำนวนนับ
11. ความเชื่อเรื่องปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ
12. ความเชื่อเรื่องยากลงบ้าน
13. ความเชื่อเรื่องนรก สวรรค์ ชาติ กพในนร
14. ความเชื่อเรื่องอาชีพ
15. ความเชื่อเรื่องเบ็ดเตล็ด

ทัศนีย์ ทานตนนิช (2523 : 227–228) ได้แบ่งความเชื่อไว้ 9 ประเภท

ได้แก่

1. ความเชื่อเรื่องผีสามเทวตา
2. ความเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลัง
3. ความเชื่อเรื่องคากาอาคมเวทมนตร์
4. ความเชื่อเรื่องฤกษ์ ยามและกลางสังหารี
5. ความเชื่อเรื่องความผันผวน
6. ความเชื่อเรื่องขวัญ
7. ความเชื่อในสิ่งแวดล้อมและปรากฏการณ์ตามธรรมชาติ
8. ความเชื่อเรื่องยากลงบ้าน
9. ความเชื่อเรื่องลักษณะบุคคล

พระศักดิ์ เกิมสวัสดิ์ และปรีชา นุ่นสุข (2525 : 110-126) ได้แบ่งความเชื่อไว้ 3 ประเภท ได้แก่ ความเชื่อที่มีต่อมนุษย์ ความเชื่อที่มีต่อธรรมชาติ และความเชื่อที่มีต่อสิ่งหนึ่งอื่นๆ

สรุปได้ว่า การจัดประเภทความเชื่ออันมีอยู่เหตุมาจากการความเชื่อดังเดิมและความเชื่ออันสืบเนื่องมาจากศาสนาและลัทธิต่าง ๆ อันล้วนแล้วก่อให้เกิดลักษณะประสม

ประสานกันได้แนบสนิทกัน สามารถแบ่งประเภทได้ใน 3 ลักษณะคือ ความเชื่อที่มุ่ยมีต่อ
มนุษย์ ความเชื่อที่มนุษย์มีต่อธรรมชาติ และความเชื่อที่มนุษย์มีต่อสิ่งหนึ่งของธรรมชาติ

1.3 ความเชื่อตามหลักพุทธศาสนา

ความเชื่อก่อให้เกิดวัฒนธรรมการปฏิบัติ ขาวอีสานมีความเชื่อตามหลักพุทธ
ศาสนาคือเชื่อเรื่องกรรม หรือการกระทำ ซึ่งความเชื่อนี้ทำให้ชาวอีสานมีความศรัทธาปฏิบัติ
ตามหลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนา อิกหั้งยังมีการเผยแพร่ สืบทอด และอนุรักษ์ด้วยการ
สอนบุตรหลานให้ปฏิบัติตามด้วย ผู้วัดปีได้รวมเอกสารเกี่ยวข้องไว้ดังนี้

กรมศาสนา (2500 ง : 51) กล่าวว่า พะพุทธศาสนาไม่ทรงสอนให้เชื่อ
อำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ภายนอก เช่น เกี่ยวกับฤกษ์ยามการผูกดวงชะตา การสะเดาะเคราะห์
 เพราะถึงเหล่านี้ไม่สามารถคลบบันดาลให้บุคคลไปได้

กุสูมา ชัยวินิตย์ (2531 : 318) กล่าวว่า ระบบความเชื่อในพุทธศาสนาใน
ระดับโลภิยะ โดยระยะแรกจากประภากวามเชื่อเรื่องพิอ่างเข็มแข็งและเด่นชัด ต่อมาจึง
ประสานความเชื่อกับพุทธศาสนา ความเชื่อเรื่องพิทประภากวามที่ศึกษานมิผิดถ้ามีแผน
ผินทางธรรม ผิมแหสกัดหลักเมือง ผิปุตตา และผิร้าย ผิเหล่านี้มีบทบาทต่อภาวะเศรษฐกิจและให้
ความคุ้มครองแก่มนุษย์และสังคม ความเชื่อเรื่องผินนั้นจะปรากฏอยู่ในรูปของพิธีกรรม และตัว
ละครบ

เสดีย พันธรังษี (2521 : 148) กล่าวว่า พะพุทธศาสนาสอนเรื่องศรัทธา
คือ ความเชื่อ พุทธศาสนาเกี่ยวกับให้มีปัญญาภัยไปในที่นั้นด้วย ผู้ที่นับถือพะพุทธศาสนา
เชื่อว่า มีเสรีภาพในการใช้ความเชื่อย่างเต็มที่ โดยไม่เชื่อย่ออย่างง่ายแต่เชื่อย่างมีเหตุผล

แสง จันทร์งาม (2521 : 144 – 167) กล่าวว่า แม้พะพุทธศาสนาจะเป็น
ศาสนาแห่งเหตุผล สอนมิให้พุทธศาสนา nichen เชื่ออะไรง่าย ๆ ก็ตาม แต่พะพุทธนี้ที่ทรงสอน
ให้ชาวพุทธมีศรัทธารือความเชื่อ ศรัทธามี 2 อย่าง ได้แก่ ความเชื่อที่ประกอบด้วยปัญญา
คือ เชื่อด้วยเหตุผล และความเชื่อที่ประกอบด้วยโมหะ คือ เชื่อโดยการคาดคะเนว่าเป็นจริง
และได้กล่าวถึงสิ่งที่ชาวพุทธควรเชื่อในสิ่งต่าง ๆ ต่อไปนี้

1. ตถาคตโพธิสัทธิ มีความเชื่อในการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า คือ เชื่อว่า
พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้จริง ประกอบด้วยพระปัญญาคุณ พระวิสุทธิคุณ และพระมหา^{กรุณาธิคุณจริง}
2. กัมมสัทธิ เชื่อเรื่องกรรม

3. วิปากสัทธา เชื่อผลของกรรม คือ เชื่อว่ากรรมที่บุคคลทำลงไปแล้วไม่ว่าดีหรือชั่วย่อมก่อให้เกิดผลตามสมควรแก่เหตุเสมอ

4. เชื่อว่าสัตว์มีกรรมเป็นของๆ ตน คือ เชื่อว่าผลที่เราได้รับอยู่ในปัจจุบันนี้ทุกอย่างเป็นผลแห่งการกระทำของเราระบงอย่างอาจเป็นผลของกรรมในชาตินี้แต่บางอย่างอาจเป็นผลของกรรมในอดีตชาติ

นอกจากนั้นแล้วชาวพุทธควรจะเชื่อในหลักปรีเกียรติอย่างๆ อีก ดังนี้

1. เชื่อว่าทำดีได้ ทำชั่วได้ชั่ว หลักนี้ก็สืบเนื่องมาจากการหลักของกรรมนั้นเอง แต่ยังไห้เห็นชัดลงไปอีกว่า กรรมดีทำให้เกิดผลดี กรรมชั่วทำให้เกิดผลชั่ว

2. เชื่อว่าบุคคลผู้มีบุญคุณ เช่น มาตราบิดาเมียอยู่จริง และเป็นผู้มีบุญคุณแก่บุตร เลี้ยงบุตรให้เจริญเติบโต อบรมลั่งสอนให้บุตรเป็นคนดี ให้ความรักอันบริสุทธิ์แก่บุตร ละนั่นน้ำมารดาบิดาจึงมีบุญคุณอย่างสูงแก่บุตร บุตรควรสำนึกในบุญคุณแล้วหาทางตอบแทน

3. เชื่อว่าสมณะพราหมณ์ ผู้ปฏิบัติปฎิบัติชอบ ทำโภกนี้และโภกหน้าให้แข็งชัดด้วยปัญญาอันยิ่งเงลงแล้ว สอนหมู่สัตว์ให้รู้ตามมืออยู่ เชื่อว่าการปฏิบัติปฎิบัติชอบถูกต้องตามแนวทางย่อมนำไปสู่ผลสำเร็จอันสูงส่งทางจิตใจ ได้จริง และบุคคลผู้ปฏิบัติได้บรรลุถึงผลมืออยู่จริง ๆ ในโลก

4. เชื่อว่าโภกหน้ามืออยู่จริง ชาวพุทธควรเชื่อว่าภพภูมิอันเป็นที่อยู่ของอาศัยของสัตว์ไม่มีเฉพาะมนุษย์โภกเท่านั้น ยังมีโภกอื่นอีกมากmanyที่สัตว์ได้อยู่อาศัยโภกเหล่านั้น

5. เชื่อว่าสัตว์ที่เกิดมุกดจันมืออยู่จริง สัตว์ที่เกิดมุกดขึ้นหมายถึงสัตว์ที่เกิดขึ้นมาเป็นรูปร่างตัวตนทันทีโดยไม่ต้องเข้าอยู่ในกระบวนการคาก่อน ได้แก่ สัตว์นรก เมรต อสูรกาย เทวดาและรูปพรหมมืออยู่จริง

พระวี ภารีໄด (2527 : 6) กล่าวว่า พระพุทธเจ้านั้นพระองค์ทรงชี้นำให้เราเชื่อในสมรรถภาพแห่งความเป็นมนุษย์ของเราระบง ที่จะหยิร์รุความเป็นจริงของโลกและชีวิต และบรรลุความดีงามสูงสุดได้โดยปัญญา ซึ่งเมื่อบรรลุถึงธรรมนี้แล้ว ก็สามารถขัดปัญหาความทุกข์ทั้งปวงในชีวิตได้

พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง พ.ศ. 2525 เล่ม 20 ข้อ 505 หน้า 179
– 184 เกสุ่นฤทธิสูตร (กาลามสูตร) สูตรว่าด้วยความเชื่อ พระพุทธเจ้าทรงครั้งสอนภิกษุ จะเชื่อในสิ่งใดให้เชื่อด้วยเหตุผล ไม่ควรปองใจเชื่อตามสิ่งต่อไปนี้

1. อ่านปลงใจเชื่อ ด้วยการฟังตามกันมา
2. อ่านปลงใจเชื่อ ด้วยการถือสืบ ๆ กันมา
3. อ่านปลงใจเชื่อ ด้วยการเล่าลือ
4. อ่านปลงใจเชื่อ ด้วยการอ้างคำราหรือคำภรร
5. อ่านปลงใจเชื่อ เพราะตระกูล (นิเกาอย)
6. อ่านปลงใจเชื่อ เพราะการอนุมาน (คาดคะเน)
7. อ่านปลงใจเชื่อ ด้วยการคิดตรองตามแนวเหตุผล
8. อ่านปลงใจเชื่อ เพราะเข้าได้กับทฤษฎีที่พินิจไว้แล้ว
9. อ่านปลงใจเชื่อ เพราะมองเห็นรูปลักษณะน่าจะเป็นไปได้
10. อ่านปลงใจเชื่อ เพราะนับถือว่าสมมติเป็นกรุของเรา

อภิสัคดิ์ โสมอินทร์ (2534 : 16 – 19) ศึกษาโลกทัศน์ของชาวอีสานที่มีต่อ

ความเชื่อของคน ได้แก่

1. การเกิดเป็นคน ชาวอีสานที่เป็นพุทธศาสนาจะมีความเชื่อเรื่องการเกิดเป็นคนจากเรื่องปฐมนรนก้าปี หรือปฐมบุตร ก่อตัวดึงการเกิดของจักรวาล โลก มุขย์ สัตว์ พิช และธรรมชาติ
2. ความเป็นคน ชาวอีสานมีความเชื่อว่ากว่าจะเกิดมาเป็นคนได้นั้น ต้องเกิดเป็นอย่างอื่นมาก่อน ทั้งนี้แล้วแต่โครงสร้างมากน้อยแตกต่างกันไป การเกิดเป็นสัตว์ อื่นแต่ละครั้งเรียกว่าการใช้ชาติ (ใช้กรรม) การเกิดเป็นคนก็เป็นการใช้ชาติ แต่ถือว่าเกิดดี เพราะเป็นสัตว์ประเสริฐ แม้จะเกิดเป็นคนมีอวัยวะไม่ครบ 32 ถือว่าดีกว่าเกิดเป็นอย่างอื่น ดังนั้นมีเมื่อเกิดมาแล้วจึงต้องร่มครัววังรักษา การกดขี่ข่มแหง การทราบ หรือการผ่าคนไม่ว่าจะโดยวิธีใด ถือว่าเป็นการก่อกรรมทำเพียงเป็นนาปมหันต์ ซึ่งสุดยอดนักหนอกใหม่ทั้งชาตินี้ และชาติน้ำ

พระธรรมปัญก (ป.อ. ปัญโต. 2542 : 650) กล่าวว่า ความเชื่อเรื่องนรก และสวรรค์ ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งในหลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนา และพระสงฆ์ สาวก ตลอดทั้งพุทธบริษัท ต่างเคยได้ยินได้ฟังมา ซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่สามารถพิสูจน์ได้โดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ และเป็นเรื่องที่บุคคลที่ยังไม่หมกมุกเลสจะสามารถเข้าใจได่ง่าย ๆ นอกจากพระพุทธเจ้าและพระอรหันต์สาวก ที่จะสามารถทำลายอวิชชาลงได้ ความเชื่อมีลักษณะเป็นนามธรรม จะรู้ได้ว่าบุคคลใดมีความเชื่อถึงได้ มากน้อยเพียงใดย่อมเป็นเรื่องยาก

แต่พอที่จะหยุดได้จากพฤติกรรมหรือการกระทำที่เข้าแสดงออกมาภายนอก โดยอาศัยเหตุผล เทียบเคียงว่าเขามีความเชื่อย่างไร ความเชื่อตามหลักพระพุทธศาสนามีอยู่ 2 ประเภท คือ ความเชื่อที่เกิดจากความยึดมั่นของอารมณ์ และความเชื่อที่เกิดจากเหตุผลหรือ การใช้ปัญญา

นางเยาวรัช ชาญณรงค์ (2545 : 310 – 312) กล่าวว่า หลักธรรมคำสอนของ ศาสนาพุทธมีอยู่มากmany แต่ชาวพุทธส่วนใหญ่มีความเชื่อที่เป็นหลักแนวทางเดียวกัน ไม่ว่า จะนับถือนิกายใด เป็นความเชื่อที่สืบทอดกันต่อมาและฟังแฝงในสายตีอุดของชาวพุทธ ทั้งหลาย และจะแสดงออกมาในพุทธิกรรมต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิตของชาวพุทธ พอกลุ่มได้ ดังนี้

1. เชื่อเรื่องบุญ-บาป พุทธองค์ทรงเทศนาสอนเรื่องบุญ-บาปไว้ตอนหนึ่ง ความว่า “หากบุรุษพึงทำบ้านไปชีวิตรู้สึกดี ไม่พึงทำบ้านนั้นอยู่ ไม่พึงทำความพอใจในบ้านนั้น เพราะการสั่งสมบ้านนำทุกข์มาให้” ความเชื่อในพระพุทธศาสนาไม่มีการสั่งบ้านไป เชื่อว่าบ้าน สั่งหรือแห้งไม่ได้ แต่อาจผ่อนหนักให้เป็นเบาได้หากทำบุญทดแทนมาก ๆ และสำนึกผิด “บุญ” แปลว่า “เครื่องชำระสันดาน ความดี ถูกด ความสุข” บุญ คือ การทำในสิ่งที่ดีทำแล้วได้รับผลบุญ จิตใจเป็นสุข ผ่อนคลาย อบอุ่นใจ อิ่มเอิบในบุญนั้น “บาป” คือ สิ่งที่ตรงกันข้ามกับบุญ คือ การทำในสิ่งที่ไม่ดี ทำผิดทำชั่ว เมื่อทำแล้วก็จะไม่เป็นสุข ทุกข์ใจ หดหู่ วิตกกังวล เครียดหนัก หารอดกลัว ตามความเชื่อในศาสนาพุทธนั้นการทำบุญจะให้ได้บุญสมบูรณ์เต็มที่ดีที่สุดต้องอยู่ที่เจตนาในการกระทำที่บริสุทธิ์ จิตใจอิ่มเอิบ น้อมนำในการทำบุญนั้นอย่างเปี่ยม ศรัทธาในขณะเริ่มทำบุญ (ปุพพเจตนา) ขณะกำลังทำบุญ (ปุพจนเจตนา) และขณะที่พ้น นาแล้ว (อปราปรเจตนา)

2. เชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด หากบุคคลใดยังไม่อาจหลุดพ้นจากกิเลส ตัณหาเครื่องร้อยรัด และอวิชา ความไม่รู้นำความบังอยู่ จะเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในสังสารวัฏ ไม่อาจหลุดพ้นจากกิเลสตัณหาและอวิชาได้ ก็จะหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด อันเป็นทุกข์ ของสัตว์โลกได้การเชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิดนี้ชาวพุทธจึงเชื่อเรื่องชาตินี้

3. มีความเชื่อเรื่อง “อนิจจัง” คือความไม่เที่ยงแท้แน่นอนทุกสิ่งมีเกิด ตั้งอยู่ และดับไปปังไม่ควรประมาทและมีความเชื่อเรื่อง “อนัตตา” ความมีตัวตนไม่มีคัมภีร์ คือ นั่นในสิ่งใด

4. มีความเชื่อเรื่อง “การไม่จ้องเร็ว” ตามพุทธภณิตที่ว่า ผู้ชั้นนะย่อมก่อเร็ว ผู้เพี้ยนนอนเป็นทุกข์ บุคคลจะความขณะและความแท้เสียได้ จึงสังบนอนเป็นสุข ชาพุทธมีคิดสอนไว้ในความเชื่อนี้ว่า “จังรัตนธรรมด้วยการไม่จ้องเร็ว” และ “แท้เป็นพระชนะเป็นมาร” จากความเชื่อนี้จึงทำให้ชาวพุทธไม่ผูกพยาบาทและมักจะให้อภัย อโโลสิกรรมให้หากผู้ที่ทำร้ายนั้นสำนึกรักผิด เพราะมีความเชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด จึงไม่ต้องไปใช้กรรมในชาตินี้อีก

5. เชื่อว่าทุกคนกิດมาเท่าเทียมกัน ต่างกันเพียงกรรมที่ล้วนๆ ดังนั้น จึงปฏิเสธเรื่องการแบ่งชั้นวรรณะของมนุษย์ เพราะถึงแหล่นี้แล้วเป็นสิ่งที่สมบูรณ์ทั้งถิ่นคุณภาพของคนอยู่ที่ความดี มนุษย์ทุกคนไม่ว่าเพศใด ก็เดินชาติครۃโลกได้ มีฐานะยกดีเมื่อเจนต่างกันอย่างไรก็สามารถบรรลุธรรมได้ พระพุทธองค์ทรงปฏิบัติต่อทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน

6. ความเชื่อ ศรัทธาต่าง ๆ นั้น ชาวพุทธมีเสรีภาพในการเชื่อและครั้ทราแต่ควรเชื่อย่างมีเหตุผล ควรคิดพิจารณาตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อในกาลานี้ สูตรว่า พากท่านหึ้งหลายอย่าเชื่อถือตามลังต่อไปนี้ โดย

6.1 ฟังตามกันมา

6.2 ปฏิบัติสืบต่องกันมา

6.3 ฟังจากลือ

6.4 อ้างตำรา

6.5 นึกเดาเอง

6.6 คาดคะเนเอาเอง

6.7 คิดเอาตามอาการที่เป็นไป

6.8 ขอบใจว่าถูกต้องตามลักษณะตน

6.9 เชื่อว่าผู้พูดควรจะเชื่อได้

6.10 นับถือว่า “ท่านเป็นครูอาจารย์ของเรา”

พระพุทธเจ้าสั่งสอนว่า อย่าเชื่อย่างงมงาย แต่ให้ใช้ปัญญาพิจารณาความคุ้กันไปกับศรัทธาและความเชื่อ

7. เชื่อเรื่องกรรมลิขิต เชื่อว่ากรรมดีย่อมได้ผลดี กรรมชั่วย่อมได้ผลชั่ว กรรมลิขิต กรรมจำแนกสัตว์โลกให้เป็นไปต่าง ๆ กัน สัตว์โลกมีกรรมเป็นกำหนด มีกรรมเป็นผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึงอาศัย

สุครารัตน์ ตัณฑะอธิยะ (2548 : 137 – 43) กล่าวว่า ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา มีอิทธิพลย่างยิ่งต่อคนในสังคมหลักสำคัญของศาสนาคือ การทำความดี ละเว้นความชั่ว และทำจิตใจให้บริสุทธิ์ การมีศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจนั้น ทำให้สังคมสามารถดำรงอยู่ได้อย่างสงบสุขและจากการนับถือศาสนาแล้ว ทำให้เกิดความเชื่อจากการนับถือศาสนาเกิดขึ้น ศาสนาพุทธนั้นมีความเชื่อว่า “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว หมั่นทำความดีจะได้ชั้นสวรรค์ ฝึกทำความชั่วจะตกนรก” นอกจากนี้ความเชื่ออันเนื่องมาจากการบูชาอย่างมีผลไปถึงพิธีกรรมต่าง ๆ ในสังคม และเป็นตัวกำหนดคุณธรรมชีวิตของคนในสังคมด้วย ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา มี 2 ประเภท ได้แก่

1. ความเชื่อเรื่องบุญและกรรม เป็นความเชื่อหลักในพระพุทธศาสนา และเป็นความเชื่อตั้งแต่อดีตจนปัจจุบัน ดังคำกล่าวที่ว่า “บุญทำกรรมแต่ง” หรือ “รักษาตามบุญตามกรรม” ความเชื่อเรื่องบุญกรรมนี้เชื่อกันว่า ผู้ใดที่มีโภคนากรหรือมีโรคที่ร้ายแรงรักษาไม่หายถือว่าเป็นกรรมของผู้นั้น

2. ความเชื่อเรื่องนรก เป็นความเชื่อที่มีมาช้านาน ได้รับอิทธิพลมาจากการพุทธศาสนา กน.ไทยมีความเชื่อว่าต้า “ทำชั่วจะต้องตกนรก” นรknี้หมายถึง เหวแห่งความทุกข์ที่ไม่มีความสุขความเจริญ ในหนังสือไตรภูมิ แบ่งนรกออกเป็น 8 บุนด้วยกัน โดยเรียงลำดับจากสูงลงไปหาต่ำ ได้แก่ สัญชีวนรก (นรกสำหรับพวกที่ชอบฆ่าสัตว์) การสูต (นรกสำหรับพวกที่ชอบลักขโมย) สังมาภูนรก (นรกสำหรับพวกที่ชอบประพฤติผิดในกาม) โรคพนรก (นรกสำหรับพวกที่ชอบพูดโกหก พูดหยาบคาย พูดเพ้อเจ้อ) มหาโรรุนรก (นรกสำหรับพวกที่ชอบคึ่มสุรา) ตาปนรก (นรกสำหรับพวกที่ชอบเล่นการพนัน) มหาตาปนนรก (นรกสำหรับพวกที่ชอบเที่ยวกลางคืน) และมหาอวจิณรก (นรกสำหรับพวกที่ทำอนันตริยกรรม) (กรมศิลปากร. 2542 : 2) ผู้ดูแลนรก คือพระยมหรือพญาจุราช ทำหน้าที่เป็นตุลาการของประเทศและวินิจฉัยซึ่งความดีความชั่วของมนุษย์ นรกจึงเปรียบเสมือนเครื่องเตือนใจมนุษย์ไม่ให้ประพฤติชั่ว

สูญเสียความเชื่อทางพระพุทธศาสนา มีอิทธิพลต่อสังคมไทย ทึ้งยังมีส่วนทำให้พุทธศาสนาในชนมีความเชื่อถือและมีความศรัทธาที่มั่นคงต่อพระพุทธศาสนาอีกด้วย จะเห็นได้ว่าความเชื่อทางพระพุทธศาสนายังเป็นเหมือนกฏหมายทางใจที่ห้ามไม่ให้คนทำชั่ว และให้ทำแต่ความดี

2. ພາສູນາ

ศึกษา คือความเชื่อถือศรัทธาของมนุษย์ เป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ มีหลักคำสอน และแนวปฏิบัติตามคำสอนของศาสนาทำให้คนเองได้รับความสุขทั้งชาตินี้และชาตินext นี้ องค์ประกอบที่สำคัญคือ ศาสนา กัมภีร์ และหลักปฏิบัติ มีผู้ให้ความหมาย ไว้ดังนี้

2.1 ความหมายของคำศัพท์

การกระทำที่ทำให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมและตนเอง เรียกว่า การทำความดี เมื่อวานบุคคลนั้นจะทำด้วยจิตสำนึก หรือตามหน้าที่ก็ตาม แต่การกระทำนั้นมายถึงการกระทำตามคำสอนของศาสนา นักวิชาการได้ให้ความหมายของศาสนาไว้ดังนี้ พพญา รักษะ ประจิต และคนอื่นๆ (2514 : 315) สุจitra รณรุน (2524 : 2 - 3) ราชบัณฑิตยสถาน (2525 : 758) วิชัย สุธีรานันท์ (2525 : 2) พิญร มลิวัลย์ (2527 : 4) วีไลพร ภวุฒา นนท์ ณ มหาสารคาม (2528 : 1) กฤษna ชัยวินิตย์ (2531 : 16) พระยาณวโรдум (2538 : 1-3) เดือน คำดี (2541 : 4) พระธรรมปีฎก (ป.อ. ปยุทธ.) 2542 : 244) สรุปได้ว่า “ศาสนา” เป็นภาษาสันสกฤตตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Religion” มาจากคำว่า “Relio” ซึ่งเป็นภาษาละติน แปลว่า “สัมพันธ์” หรือ “ผูกพัน” หมายความว่า ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ กับพระเจ้า ตรงกับภาษาบาลีว่า “ศาสนา” แปลว่าคำสั่งสอน “คำสั่ง” หมายถึง ข้อห้ามทำ ความชั่ว ที่เรียกว่า ศีลหรือวินัย และเป็น “คำสอน” หมายถึง คำแนะนำให้ทำความดี หรือ กระทำการดี รวมเรียกว่า ศีลธรรม คำสอนและความเชื่อในศาสนา เป็นสัจธรรมที่มีอยู่ในเรื่องราว ธรรมชาติ โดยศาสตราเป็นผู้สอนและนำมาเผยแพร่ สั่งสอน ให้มนุษย์ปฏิบัติตาม ด้วยการละเว้นจากความชั่ว กระทำแต่ความดี เป็นกฎระเบียบแห่งความประพฤติ เป็นหลักสำหรับปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความดีงามความเจริญก้าวหน้าในชีวิตมีชีวิตในอนาคตดีกว่าเดิม ประสบสันติสุข ทั้งในระดับธรรมชาตามนัญญาและความสุขสงบบริบูรณ์ ซึ่งมนุษย์ดีอีกปฏิบัติตามคำสอนนี้ด้วย ความเคราะห์เลื่อมใส และศรัทธา เกิดเป็นลักษณะความเชื่อ ผสมผสานกับความเชื่อดังเดิมในเรื่อง ผีสางเทวดา ไสยศาสตร์ มีพิธีกรรมที่ทำตามความเห็นหรือตามคำสั่งสอนในความเชื่อนั้น ๆ เป็นที่ยอมรับนั้นถือของชนกลุ่มใหญ่ และการอยู่ร่วมกันเกี่ยวกับสัมพันธ์กันของมนุษย์ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะมีศาสนาเป็นทัศน妄ทางสังคมที่ช่วยกำหนดครูปแบบพฤติกรรมของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของความเชื่อถือ ศรัทธาหรือค่านิยมต่าง ๆ ที่มนุษย์ดีอีกปฏิบัติอยู่ในสังคม ตามคำสั่งสอน แต่คำสั่งสอนทุกอย่างมิใช่ว่าจะเรียกว่าเป็นศาสนาทั้งหมด แต่คำสั่งสอนที่จะเรียกว่าเป็นศาสนานั้นต้องมีลักษณะ ดังนี้

1. เป็นคำสั่งสอนที่ประกอบด้วยความเชื่อถือ
2. เป็นคำสั่งสอนที่ว่าด้วยศีลธรรม จรรยา พร้อมทั้งผลของการปฏิบัติ

ตาม

3. เป็นคำสั่งสอนที่มีศูนย์หรือเป็นศาสดา ซึ่งรู้ได้ทางประวัติศาสตร์
4. เป็นคำสั่งสอนที่มีผู้รับผิดชอบในการถือศาสนา เช่น กิกขุ หรือ

บทหลวง เป็นต้น

5. เป็นคำสั่งสอนที่กวดขันในความจริงภักดีนับถือศาสนา แล้วจะไป

นับถือศาสนาอื่นไม่ได้

6. เป็นคำสั่งสอนที่มีผู้นับถือ (ศาสนิกชน) มากพอสมควร

2.2 องค์ประกอบของศาสนา

ศาสนาคือสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจให้ผู้นับถือได้ปฏิบัติตามในรูปแบบของคำสอน ข้อห้าม และพิธีกรรมตามหลักของแต่ละศาสนา ได้มีนักวิชาการหลายท่าน ได้กล่าวถึง องค์ประกอบของศาสนาไว้ ดังนี้

สุหัตรา สุภาพ (2534 : 75) กล่าวถึงองค์ประกอบของศาสนาไว้ 5 ประเพณ

ไกด์เก่า

1. พิธีกรรม คือสิ่งที่ก่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ก่อให้เกิด ความเลื่อมใส และความจริงภักดีต่อศาสนา แต่ละศาสนาจึงต้องมีพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น พิธีกรรมเกี่ยวกับการเกิด แต่งงาน ล่าสัตว์ สาดอ่อนนุช กรรมษากษา การตาย เป็นต้น
2. สัญลักษณ์ เป็นของแต่ละศาสนา เพื่อให้สาวกได้มีเครื่องหมายแสดง ต่อ กันว่าตนอยู่ในศาสนาใด หรือใช้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ เช่น ศาสนาพุทธมีพระเครื่อง ศาสนาคริสต์มีไม้กางเขน ศาสนาอิสลามมีพระจันทร์เต็มดวง บางศาสนาใช้รูปเคารพต่าง ๆ
3. สิ่งศักดิ์สิทธิ์ หมายถึง สัญลักษณ์ ของศาสนา คืออาจจะจับต้องได้ หรือจับต้องไม่ได้ก็ได้ เช่น พระ น้ำมนต์ วัดวาอาราม เจดีย์ รอยพระพุทธบาท โบสถ์ แม่น้ำ ภูเขา คำสาด ภูเขา ภูเขา พระเจ้า เป็นต้น
4. องค์กร เป็นปัจจัยสำคัญของศาสนา ประกอบด้วย วัด โบสถ์ วิหาร พระ นักบวช นักสอนศาสนา โดยบุคคลเหล่านี้จะทำหน้าที่เผยแพร่ศาสนาของตน ตลอดจน ช่วยประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ หากองค์กรเข้มแข็ง ศาสนาจะแพร่ขยายไปได้อย่างมั่นคง เช่น ศาสนาคริสต์ และศาสนาอิสลาม ที่มีองค์กรที่อุทิศศิริวัต เพื่อความดำเนรงอยู่ของศาสนา ศาสนา ทั้งสองจึงมีผู้นับถือเกื้อหนุนกันทั่วโลก

5. คำสอนหรือความเชื่อ ทุกศาสตร์มักจะสอนคนให้เป็นคนดี มีศีลธรรม ในแต่ละศาสตร์มีความเชื่อของตนเป็นพื้นฐาน เช่น ศาสนาคริสต์ เชื่อว่าพระเจ้าสร้างโลก ศาสนาพุทธเชื่อเรื่องนรก สวรรค์ การเวียนว่ายตายเกิด เป็นต้น ส่วนศาสนาใดจะเน้นเรื่องใด ก็แล้วแต่ความเชื่อของศาสดาหรือสาวกของศาสนานั้น ความเชื่อจึงอาจจะเชื่อถ้วนศรัทธา หรือเชื่อถ้วนปัญญาและการใช้เหตุผลก็ได้ เพราะศาสนาเป็นศาสนาที่ดีและเหมาะสมกับความ เป็นอยู่ของชาติที่นับถือ

เริงฤทธิ์ พลนานอินทร์ (2553 : 14) กล่าวถึงองค์ประกอบของศาสนาไว้ 5 ประเภท ได้แก่

1. ศาสนา หมายถึง องค์ศาสนาที่มีตัวตนอยู่จริง สามารถตรวจสอบยืนยันได้ทางประวัติศาสตร์ ฐานะของศาสนาจะเป็นที่การพัฒนาการของศาสนา
2. ศาสนาธรรม เป็นผลลัพธ์เนื่องมาจากการศรัทธา หรือ สืบเนื่องมาจาปัญญา ของศาสนา ที่ศาสนาชนนับถือในฐานะสิ่งสูงสุด จะต้องให้ความเคารพสักการะ เทิดทูน แม้แต่กัมภีร์ที่ใช้จำรึกคำสอน
3. ศาสนาิกชน คือ ปวงชนที่ทำการยอมรับนับถือในคำสั่งสอนศาสนา

นั้น ๆ มี 2 ประเภท ได้แก่

- 3.1 นักบัว หรือ บรรพชิต เป็นผู้ยอมสละการครอบครองชีวิตอย่าง คฤหัสส์ อุทิศตนเพื่อศาสนาที่นับถือ ปฏิบัติตามข้ออathsปฏิบัติและกำลังส่องของศาสนา หรือบางศาสนาแม้จะไม่มีนักบัว แต่มีคนทำหน้าที่ฝึกอบรม สั่งสอนศาสนาิกชน
- 3.2 ผู้กรองเรื่องหรือคฤหัสส์ หมายถึง บุคคลที่นับถือและปฏิบัติตาม ระเบียบของศาสนา

4. ศาสนาสถาน ใช้เป็นที่อยู่อาศัยของนักบัว การประกอบพิธีกรรมทาง ศาสนาจนถึงเป็นที่รวมองค์ประกอบหลักของศาสนาทั้งหมดในศาสนาสถาน ฐานะ ของศาสนาสถานจึงเป็นสมบัติของศาสนา

5. ศาสนาพิธี พิธีกรรมที่ถูกกำหนดขึ้นจากศาสนาโดยตรง หรือศาสนาิก คิดกันขึ้นมีเนื้อหาโดยสรุปคือ มุ่งขัดความไม่รู้ ความกลัว ความอัตตคัต สนองตอบความ ต้องการ ในสิ่งที่มนุษย์แคลนจำเป็นต้องมีwatถูประสงค์ของการศึกษา ค้นคว้าปฎิบัติตามหลัก ของศาสนา

จากการศึกษาเอกสารที่กล่าวมา สรุปองค์ประกอบของศาสนามี 7 อย่าง ได้แก่ ศาสนา กัมภีร์ ศาสนาสถาน นักบัว สัญลักษณ์ ศาสนาิกชน และศาสนาพิธี ผู้จัดทำ

ผลรวมของค่าความรู้เพื่อใช้ในการศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมสlogen ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย

ในการศึกษาลักษณะการนำเสนอ ภาษาและความเชื่อที่ปรากฏในวรรณกรรมสlogen แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการวิเคราะห์ ผู้วิจัยได้ศึกษารอบแนวคิดทฤษฎี ดังนี้

1. ทฤษฎีกลวิธีการนำเสนอวรรณกรรม

การประพันธ์วรรณกรรมที่ดีเป็นองค์ประกอบสำคัญที่สามารถสะท้อนเรื่องราวแนวคิดต่าง ๆ สร้างอ่านได้ ทำให้เกิดความเชื่อหรือคล้ายตามเนื้อหาของวรรณกรรม กลวิธีในการประพันธ์วรรณกรรมนับเป็นความสามารถเฉพาะตัวของนักประพันธ์แต่ละคนที่เป็นศิลปะเฉพาะตัวของนักประพันธ์ ซึ่งมีความเด่นด้อยแตกต่างกันออกไปตามลักษณะของวรรณกรรม

1.1 ความหมายของกลวิธี

กลวิธีในการสร้างเรื่องหรือเสนอเรื่อง และกลวิธีในการใช้คำเป็นสำคัญซึ่งอาจเรียกว่า กลวิธีทางวรรณศิลป์ได้ ซึ่งมีนักวิชาการได้ให้ความหมายว่า ถุลาน มัลลิกามาส (2519 : 29) ชวน เพชรแก้ว (2520 : 20) ชลธิรา สัตยาเวทนา (2521 : 221) ม.ส. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ (2522 : 115) บุญยงค์ เกศเทพ (2525 : 57) สมพร มัณฑะสุตร (2525 : 54) และเบญจมาศ พลอนทร์ (2526 : 69) สรุปได้ว่า กลวิธี เป็นความสามารถและศีร্ষมือของผู้ประพันธ์วรรณคดี ด้วยเทคนิคที่คุ้มประพันธ์วรรณกรรม ประดิษฐ์ และเรียนรู้ ถ้อยคำด้วยชั้นเชิง ที่นำมาใช้ในการถ่ายทอดความนึกคิด หรือความสะเทือนใจ ด้วยภาษาที่ถือส่องของสละสลาย แทรกด้วยปรัชญาในการดำเนินชีวิต เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ เนื้อเรื่อง ดำเนินไปตามโครงเรื่องที่ผูกไว้ และให้บรรลุความมุ่งหมาย ใน การประพันธ์วรรณกรรมจะแบ่งเรื่องเป็นบท ๆ หรือจะแสดงให้เห็นภาพที่น่าสังเวช หรือใช้อารมณ์จริงจัง เหล่านี้เป็นกลวิธีที่ผู้ประพันธ์ จะต้องกำหนดขอบเขตของกลวิธีในการประพันธ์วรรณคดีแบบอย่างกว้าง ซึ่งเป็นสมบัติสำคัญอย่างยิ่งในการทำให้งานเปี่ยมมีคุณค่าทางวรรณคดี หรืออาจทั้งหมดเราอาจเรียกว่า สีลดา ก็ได้

1.2 การศึกษาลักษณะการแต่งวรรณกรรมสlogen

กลวิธีในการเขียนวรรณกรรม มักนิยมกระทำโดยการประเมินคุณค่าของวรรณกรรม โดยพิจารณาผ่านองค์ประกอบต่าง ๆ ของเรื่อง คือ โครงเรื่อง แนวคิด ตัวละคร ฉากและบรรยากาศ บทสนทนา และการเล่าเรื่อง ผู้วิจัยได้ใช้กลวิธีในการศึกษาดังนี้

ยุทธพงศ์ นาฏยิวเจษ (2551 : 62 – 66) การแต่งวรรณกรรมสลองมีแบบแผนในการแต่งที่สามารถแบ่งเนื้อหาได้เป็น 4 ส่วน ได้แก่

1. ส่วนเกร็นนำ หมายถึง ส่วนที่ผู้แต่งได้กล่าวเปิดเรื่อง ในส่วนเกร็นนำ นี้จะประกอบด้วยปมานวัตถุคือบทมนัสการพระรัตนครับ หลังจากนั้นจะมีจุดเปลี่ยนที่เป็นภาษาบาลีตามหลังปมานวัตถุ รวมเรียกว่าปมานพจน์หรือบทเกร็นนำ

2. เนื้อเรื่อง วรรณกรรมสลองมีรูปแบบเนื้อเรื่อง 2 รูปแบบ ได้แก่

2.1 แบบบุคลาธิษฐาน คือเนื้อเรื่องที่มีการยกชาดกหรือนิทาน

ประกอบการดำเนินเรื่อง มีการอธิบายความในลักษณะของสารกิจวาระ

2.2 แบบธรรมธิษฐาน คือการแสดงอาโนสังส์การทำบุญ โดยไม่มีการยกนิทานหรือชาดกมาประกอบ แต่จะเน้นที่อาโนสังส์ของการสร้างบุญ ได้แก่

2.2.1 พระพุทธเจ้าทรงประภูมิการณ์ที่เกิดขึ้น แล้วทรงตรัสขึ้น

2.2.2 มีผู้ถูลตามพระพุทธเจ้าจากพระสาวก เช่น พระอานันท์ พระโมคคัลลานะ พระสารีบุตร หรือพระมหาทักษิณ เป็นต้น หรือเป็นการถูลงจากมาราส เช่น พระเจ้าปีศาเสนทิโภค ที่มีความสงสัยในอาโนสังส์ของการทำบุญ

3. ม้วนชาติ เป็นลักษณะเฉพาะในวรรณกรรมประเภทชาดก โดยทั่วไปใช้ว่าสโนราณ หมายถึง การรวมกัน หรือการประชุมกัน เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ประชุมชาดก สนโนราณหรือประชุมชาดกนี้ชาวอีสานมีพิพากษาเพิ่มว่า ม้วนชาติ คือการสรุปการกลับชาตินามเกิดของบุคคลต่าง ๆ ว่าบุคคลใดในอดีตชาติได้กลับมาเกิดเป็นใครในสมัยพุทธกาล

4. ส่วนจบเรื่อง การจบเรื่องของวรรณกรรมสลอง ผู้ประพันธ์จะจบเรื่องตามแบบแผนของคัมภีร์ทางพุทธศาสนาทั่วไป คือการบรรลุธรรมของพุทธบริษัท 4 ได้แก่ กิจ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา ได้แก่ โสดาบัน สามิค伽มี アナคามี และอรหันต์

สุภณ สมจิตติรีปัญญา (2551 : 38) ได้เสนอลักษณะกลวิธีการนำเสนอ วรรณกรรมสลองไว้ดังนี้

1. การเปิดเรื่อง เปิดเรื่องโดยมีผู้สังสัยอาโนสังส์ของการสร้างพุทธศิลป์วัตถุ โบราณวัตถุ และสารณประโยชน์ แล้วเข้าไปทูลตามปัญหาจากพระพุทธเจ้า

2. การดำเนินเรื่อง พระพุทธเจ้าตอบปัญหาโดยอธิบายถึงอาโนสังส์ต่าง ๆ ที่พึงได้จากการก่อสร้างวัตถุและสถานที่สำคัญต่าง ๆ

3. การปิดเรื่อง สรุปปัญหาได้อานิสงส์มาก จนถึงพระนิพพาน นอกจากนี้ก็เป็นคำปราณายองผู้ຈารึกและบอกเวลาจารึก

สัมภพะเฉพาะของกลวิธีในการนำเสนอวรรณกรรมสลอง จะมีโครงสร้างเนื้อหา 3 ส่วนใหญ่ ๆ ได้แก่ การเปิดเรื่อง การดำเนินเรื่อง และการปิดเรื่อง ในส่วนของการประชุม ขาดก หรือการม้วนชาตินั้น มีเป็นบางเรื่องเท่านั้น

ผู้จัดได้ใช้กลวิธีการเปิดเรื่อง กลวิธีการดำเนินเรื่อง และกลวิธีการปิดเรื่อง ในการศึกษาวรรณกรรมสลอง

1.3 โวหาร

โวหารเป็นคิดปะของการใช้ภาษา ถ้อยคำอย่างมีชั้นเชิง เป็นการแสดงข้อความอ комในทำนองต่าง ๆ กัน การใช้โวหารในวรรณกรรมทำให้ผู้ที่อ่านเข้าใจและรับรู้สารที่เป็นความรู้ความคิดและจินตนาการของผู้แต่ง รวมถึงได้รับสารในการอ่านวรรณกรรมมากยิ่งขึ้น นักวิชาการได้เสนอแนวคิดแบ่งประเภทโวหารไว้ ดังนี้

พระยาอุปกิตศิลปสาร (2533 : 338 – 347) ได้แบ่งโวหารไว้ 5 ประเภท

ดังนี้

1. บรรยายโวหาร คือ สำนวนที่เล่าเรื่องยืดยาว ตามความรู้ของผู้แต่ง ข้อสำคัญในการแต่งบรรยายโวหานั้น ผู้ประพันธ์ต้องมีความรู้ทั่วทางภาษาและเรื่องราวคีและมีศิลปะในการแต่งดี เช่น แต่งให้เข้าใจง่าย ให้เหมาะสมกับอักษรภาษาคน เป็นต้น

2. พրรณนาโวหาร คือ สำนวนที่พูดรำพันถึงสิ่งต่าง ตามที่ตนพูดเห็นว่า เป็นอย่างไรก็ได้ หรือรำพันถึงความรู้สึกของตนหรือของผู้อื่นว่าเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ ไม่จำเป็นต้องกันคราวพิสูจน์หากความจริงนั้น ๆ

3. เทคนาโวหาร คือ สำนวนที่ใช้แสดงหรืออธิบายข้อความให้กว้างขวาง ออกไป โดยเอาเหตุผลหรือหลักฐานมาประกอบตามความรู้ความเห็นของผู้แต่งด้วยความมุ่งหมายจะให้ผู้อ่านผู้ฟังเข้าใจความหมายชัดเจน และเพื่อให้เห็นจริงและเกิดความเชื่อถือตามแหล่งปฏิบัติตาม

4. สาชกโวหาร คือ การยกตัวอย่างมาอ้างเพื่อสนับสนุนเรื่องราวของตนเองจะต้องเป็นเรื่องฟังเข้าใจง่าย และเป็นที่เชื่อฟังนั้นถือของผู้ฟังทั่วไป หรือเป็นเรื่องเกี่ยวกับบุคคลที่ผู้ฟังทราบนั้น

5. อุปนาโวหาร คือ การใช้ข้อเปรียบเทียบ ใช้คู่กับอุปนัย เพื่ออธิบาย ข้อความที่เข้าใจยากให้เข้าใจได้ง่ายยิ่งขึ้น

พจน์ย์ เพียงเปลี่ยน (2543 : 58) การศึกษาสำนวนโวหารเป็นสิ่งสำคัญใน การศึกษาวรรณกรรม เพื่อศึกษาวรรณศิลป์ของกวีที่นับถ้วน ที่ได้สร้างสรรค์สร้างสำนวน

โวหาร อันเป็นจุดเด่นของการรณกรรม แม้ว่าวรรณกรรมอีสานจะสร้างด้วยสำนวน โวหารที่เป็นภาษาถิ่นอีสาน แต่ชาวอีสานทั้งผู้อ่านและผู้ฟัง ต่างก็เข้าถึงสำนวนโวหารอันเป็นวรรณศิลป์ ซึ่งจำแนกสำนวนโวหารได้ดังนี้

1. บรรยายโวหาร คือ เป็นโวหารที่เล่าเรื่องลำดับเหตุการณ์ อธิบายเรื่องด้วยภาษาจ่ายๆ ให้ความหมายชัดเจน ตามความรู้ของผู้แต่งวรรณกรรม ในการบรรยายโวหารนั้น ผู้ประพันธ์ต้องมีความรู้ทั้งทางภาษาและเรื่องราวคีและมีศิลปะในการแต่งดี เช่น แต่งให้เข้าใจง่าย ให้เหมาะสมกับอัธยาศัยของคนที่ใช้วรรณกรรม เป็นต้น

2. พรรณนาโวหาร เป็นโวหารที่ผู้แต่งวรรณกรรมใช้สอดแทรกหรือใส่ อารมณ์ความรู้สึก เพื่อเน้นนำ้ใจผู้ฟังเกิดอารมณ์คล้อยตาม จนถึงการปฏิบัติตามวรรณกรรม มีการใช้วรรณศิลป์ที่คล้องจองไฟเราะ

3. เทคนาโวหาร เป็นโวหารเพิงสั่งสอนให้คติเดือนใจ ให้แบ่งคิดแก่ผู้ฟัง เนื้อหาจะมีหลักธรรมทางศาสนาแทรกอยู่เป็นจำนวนมาก เป็นหลักธรรมที่เหมาะสมกับคนในปัจจุบันที่ผู้อ่านหรือผู้ฟังวรรณกรรมสามารถนำไปปฏิบัติได้ เพื่อให้เกิดการดำเนินชีวิตเกิดความสุขแก่ตัวเอง

4. ภาพพจน์โวหาร คือ กลวิธีในการประพันธ์ที่ทำให้เกิดภาพที่น่าสนใจ ผู้อ่านผู้ฟัง หรือทำให้เกิดความซาบซึ้งประทับใจมากขึ้นกว่าการเรียนอย่างธรรมชาติ ซึ่ง สามารถจำแนกได้ดังนี้

4.1 อุปมาโวหาร คือ การนำเอาเรื่องราวหรือสิ่งของอย่างใดอย่างหนึ่ง ไปเปรียบเทียบกับสิ่งอื่น ทั้งนี้เพื่อทำให้ลักษณะของเรื่องราวหรือสิ่งของนั้น ๆ มีความเด่นชัด เป็นที่เข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้น

4.2 อุปลักษณ์โวหาร คือ การนำเชือ กิริยาอาการ หรือลักษณะของสิ่งหนึ่ง ไปใช้กับสิ่งหนึ่ง เป็นการหักงูความคิดไปสู่สิ่งที่มีความคล้ายคลึงกัน อุปลักษณ์โวหาร ต่างกับอุปมาโวหารตรงที่ไม่เป็นการเปรียบเทียบตรง ๆ หากแต่ใช้คำที่มีความหมายอย่างอื่น มาใช้แทนที่ ทำให้เกิดความลึกไปกว่าอุปมาโวหาร

4.3 อธิพจน์โวหาร คือ การกล่าวโดยโอนกันกว่าที่จะเป็นจริงได้ แต่ เป็นการกล่าวที่ได้ผลทางด้านจิตใจ ทำให้เกิดความซาบซึ้งไปกับเนื้อความอย่างมีน้ำหนัก ผู้อ่านย่อมทราบดีว่า คำกล่าว เช่นนั้นไม่มีทางเป็นจริงได้ แต่ยังยอมรับฟังด้วยความรู้สึกที่ ประทับใจ ไม่ถือเป็นเรื่องโกหกแต่อย่างใด

4.4 สัญลักษณ์ไวหาร คือ การกล่าวถึงสิ่งหนึ่งแต่มีความหมายเป็นอีกอย่างหนึ่งอาจกล่าวโดยถ้อยคำเพียงคำเดียว หรือกล่าวเป็นข้อความ หรือกล่าวเป็นเรื่องเล่าจะตอนนี้ได้ ทั้งนี้ผู้ประพันธ์ ได้ใช้เมื่อต้องการอธิบายถึงสิ่งที่เป็นนานัมธรรมเข้าใจได้ยาก หรือกล่าวถึงสิ่งที่ไม่ควรกล่าวอย่างเปิดเผย เช่น การบอกความในใจแก่ผู้ที่ตนหมายปอง แต่ยังไม่มั่นใจในความรู้สึกนึกคิดของอีกฝ่ายหนึ่ง

4.5 บุคลาธิษฐานไวหาร คือ การใช้ภาษากล่าวถึงอาการกับกริยาต่างๆ เมื่อมุ่ยหึ้งๆ ที่สิ่งเหล่านั้นมิใช่คน ทำให้เนื้อความเด่นชัด ก่อให้เกิดจินตนาการมองเห็นภาพพจน์ยิ่งขึ้น

สรุปว่า ไวหาร เป็นศิลปะของการใช้ภาษาอย่างหนึ่ง กล่าวคือ เป็นภูมิปัญญาในการแสวงวรรณกรรม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจะขยายความให้ชัดเจนยิ่งขึ้น เพื่อถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึก ความคิด หรือความรู้ให้กว้างขวางลึกซึ้งมากขึ้น ตามภูมิปัญญาของผู้แต่ง

ผู้วิจัยได้นำทฤษฎีไวหารที่กล่าวมาไปใช้ในการวิเคราะห์กลไกการนำเสนอวรรณกรรมสองค้านบรรยายไวหาร พรรณนาไวหาร และเทคโนโลยีไวหาร ตามวัตถุประสงค์การวิจัย

2. ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม

สังคมประกอบขึ้นด้วยคนหลายกลุ่ม และในแต่ละกลุ่มก็จะมีหน้าที่แตกต่างกันออกไป เมื่อกันในสังคมปฏิบัติหน้าที่ของตนเองได้สมบูรณ์ ที่ทำให้สังคมสมบูรณ์ไปด้วย ในสังคมประ愷มีการแสวงค่าตอบแทนที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับหน้าที่ของคนในสังคมนั้น ผู้วิจัยจึงใช้แนวคิดนี้ในการวิเคราะห์

2.1 แนวคิดของโครงสร้างหน้าที่นิยม (Structural - functionalism Theory)

นักทฤษฎีที่ให้ความสนใจในทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยมนี้ คือ แรดคลิฟฟ์ – บราน์ (Radcliffe – Brown. 1964 : 181) และมาลินอสกี (Malinowski. 1960 : 85) ได้เสนอความคิดในทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม โดยมีความเห็นร่วมกันว่า สังคมต้องมีโครงสร้างที่ดี เพื่อการปฏิบัติงานอย่างมีเอกภาพ องค์ประกอบต่างๆ ในโครงสร้างต้องเอื้ออำนวยระหว่างกัน ตามวิถีที่ควรจะเป็น เพื่อรักษาดุลยภาพของระบบส่วนรวม ดังนั้น ชนบทมีการเนรมิตประเพณี และสถาบันต่างๆ ควรมีหน้าที่สนับสนุนระหว่างกันอย่างต่อเนื่อง ประการที่สำคัญ คือ ระบบสังคมและวัฒนธรรมควรมีหน้าที่เป็นสื่อกลางให้สามารถให้สามารถใช้ในสังคม

สามารถปรับตัว งานเข้ากับสภาพแวดล้อมได้ การทำงานที่เป็นเครื่องมือ เชื่อมโยงสมาชิกในสังคม ให้เข้ามาร่วมกันทำงาน ทำกิจกรรมทางสังคมอย่างมีเสถียรภาพ

นอกจากนี้雷克คลิฟฟ์ บราวน์ (Radcliffe – Brown. 1964 : 180) มองสังคมโดยเปรียบเทียบกับสิ่งมีชีวิต (Organism) ที่ว่าคนเราประกอบด้วยระบบการทำงานของอวัยวะต่าง ๆ ซึ่งแต่ละระบบก็มี “โครงสร้าง” และ “หน้าที่” ของตัวเอง หากระบบใด ๆ หยุดทำหน้าที่จะทำให้ร่างกายเกิดอาการผิดปกติ สังคมก็เช่นเดียวกันก็ประกอบไปด้วยระบบต่าง ๆ เช่น ระบบครอบครัวหรือภูมิทัศน์ ศาสนา การเมือง เป็นต้น ซึ่งแต่ละระบบก็มีโครงสร้างและหน้าที่เฉพาะ ซึ่งจะทำหน้าที่เพื่อให้สังคมดำเนินไปอย่างราบรื่น เพราะฉะนั้นจึงจำต้องหาระบบความสัมพันธ์ระหว่างระบบต่าง ๆ ของสังคม คือ โครงสร้างทางสังคม (Social Structure) ในแต่ละระบบซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างจะประกอบไปด้วย “สถาบัน” (Institutions) ต่าง ๆ เช่น ระบบศาสนาจะประกอบด้วยพิธีกรรม ความเชื่อ องค์กรทางศาสนา เป็นต้น ซึ่งแต่ละสถาบันจะต้องทำหน้าที่ร่วมกัน เพื่อให้ระบบดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ระบบต่าง ๆ ของสังคมจะทำงานอย่างประสานစอดคล้องกันเพื่อรักษา “ดุลยภาพ” (Equilibrium) ของสังคมเอาไว้

งานพิศ สังษายางวัน (2539 : 34) กล่าวว่า การศึกษาโครงสร้างสังคม หรือความสัมพันธ์ของคนในสังคม โดยคุณหน้าที่ของพฤติกรรมต่าง ๆ ว่ามีส่วนช่วยในการสร้างความเป็นปึกแผ่นและรักษาความสมดุลของสังคมอย่างไร โดยเฉพาะให้ตัวอย่างของการอธิบายพิธีกรรม ความเชื่อ และเหตุนิยาตต่าง ๆ ของชาวอันดามันว่าเป็นส่วนหนึ่งของระบบศาสนา ซึ่งมีหน้าที่เสริมสร้างความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในสังคม พิธีกรรมช่วยเสริมสร้าง “อารมณ์ร่วม” (Collective Emotion) และความคุ้มความประพฤติของสมาชิกให้อยู่ในกรอบของจริต ก่อรากคือ พิธีกรรมมีหน้าที่หลักในการช่วยรักษาความสามัคคีระหว่างสมาชิก ส่วนการตอบสนองทางด้านจิตใจนั้นเป็นหน้าที่ของ

หัวใจของทฤษฎีนี้สมมุติฐานที่ว่า สังคมเป็นเสมือนสิ่งมีชีวิตอย่างหนึ่ง สิ่งมีชีวิตนี้มีส่วนประกอบหลายอย่าง แต่ละอย่างมีหน้าที่เฉพาะ จะต้องปฏิบัติเพื่อการคงอยู่ของส่วนรวมคือตัวสิ่งมีชีวิตนั้น สังคมนุյงี้ก็เป็นอย่างนั้น ทุกส่วนของสังคมมีหน้าที่จะต้องปฏิบัติ รวมกันเข้ากีเป็นโครงสร้างของสังคม

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2544 : 113) กล่าวว่า ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยมที่สำคัญ คือ สังคมต้องมีความมั่นคง ไม่ต้องสนใจเรื่องการเปลี่ยนแปลง เพราะเชื่อว่าถ้า

ส่วนประกอบใดของสังคมเปลี่ยนไป ส่วนประกอบอื่นจะปรับปรุงไปด้วย เพื่อที่จะให้สังคมส่วนรวมมีความมั่นคงต่อไป

วิวัฒนาการของทฤษฎีต่อการวนระบบสังคมเข้าไปด้วย โดยบอกว่า โครงสร้างของสังคมอาจจัดเป็นระบบได้หลายระบบ แต่ละระบบก็จะมีหน้าที่ต่าง ๆ กัน แล้ว กรรมເອສນດุลเข้ามาด้วย โดยบรรยายว่าระบบต่าง ๆ ของสังคมจะปฏิบัติหน้าที่อย่าง สอดคล้องกัน ทำให้เกิดดุลยภาพ หรือสังคมเกิดความมั่นคงอยู่ได้ แต่สังคมก็ไม่ได้อยู่นิ่งหรือ คงอยู่กับที่ เจริญเติบโตก้าวหน้าหรือยุบหดเสื่อมโทรมลงได้ ทั้งที่ยังมีดุลยภาพอยู่ อย่างนี้ เรียกว่า ดุลยภาพเคลื่อนที่ (Moving Equilibrium)

ดังนั้นความเจริญหรือความเสื่อมของสังคม ขึ้นอยู่กับหน้าที่และโครงสร้าง นี้เอง ถ้าโครงสร้างเพิ่มส่วนประกอบมากขึ้น ส่วนประกอบเหล่านั้น ปฏิบัติหน้าที่แตกต่าง หรือเฉพาะเรื่องเฉพาะด้าน ไม่เหมือนกับส่วนที่แยกออกจากมา ก็เรียกว่า สังคมมีความ เจริญเติบโต ถ้าส่วนต่าง ๆ ของโครงสร้างหลุดหายไป โดยไม่ปฏิบัติหน้าที่อันจำเป็น สังคม นั้นก็เสื่อมลง

2.2 ลักษณะสำคัญของทฤษฎี

ความเป็นทุนชนที่ก่อให้เกิดสังคม ให้นั้น แต่ละคนต้องมีบทบาท หน้าที่ และ ตำแหน่ง ที่จะปฏิบัติต่อร่วมกัน ตั้งแต่ระดับครอบครัว ครอบครัว ผู้พันธุ์ ที่สัมพันธ์กันใน ระบบเครือญาติ ดังนั้น โครงสร้างสังคมทำให้กันในสังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างราบรื่นและยั่งยืน

1. สังคมมนุษย์ประกอบด้วยโครงสร้าง ส่วนต่าง ๆ ของโครงสร้างสังคม ปฏิบัติหน้าที่ อันเป็นประ予以ชนแก่การดำรงอยู่ของสังคม

2. ความมั่นคงของสังคมมนุษย์ ขึ้นอยู่กับดุลยภาพในการปฏิบัติหน้าที่ ของส่วนต่าง ๆ ในโครงสร้างสังคม

3. ยิ่งโครงสร้างสังคมมีความหลากหลายมาก สังคมยิ่งมีความเจริญมาก

4. สาเหตุที่ทำให้สังคมมีการเปลี่ยนแปลงอาจมาจากการ หรือมา

จากภายนอกสังคมก็ได้

5. สังคมสมัยใหม่มีลักษณะอารมณ์เป็นกลาง (Affective Neutrality)

ความสัมพันธ์อย่างเฉพาะเจาะจง (Specificity) ยึดหลักสามัคคี (Universalism) ในการประเมิน ค่าการกระทำของบุคคล ยึดความสำเร็จ (Achievement) ในการประเมินผลงานของบุคคล และบุคคลมุ่งกระทำเพื่อประโยชน์ตน ในขณะที่สังคมแบบประเพณี มีลักษณะใช้อารมณ์รัก ชอบ (Affection) ความสัมพันธ์อย่างกว้างขวาง (Diffuseness) ใช้หลักตัวบุคคล

(Particularism) ในการประเมินค่าการกระทำของบุคคล ยึดหลักเชื้อสาย (Ascription) ในการบรรจุแต่งตั้งเข้าสู่ตำแหน่ง และบุคคลมุ่งกระทำการเพื่อประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน (Collectivity)

6. คนที่ทำงานที่สำคัญของสังคม จะเป็นผู้มีอำนาจและเป็นคนชั้นสูง

7. อาชีพที่ต้องมีการศึกษาฝึกอบรมบานาน จะได้รับค่าตอบแทนสูง

สนธยา พลศรี (2545 : 80) แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาศาสนาและพิธีกรรมตามทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม ซึ่งมีการมองว่าศาสนาความเชื่อ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวบุคคลเข้ากับกลุ่มอันที่จะสร้างความเป็นปึกแผ่นเพื่อความอยู่รอดของสังคมนั้นให้ดำเนินอยู่ต่อไปได้โดยพิธีกรรมคือกระบวนการทางลัทธิภัณฑ์ที่ใช้กฎพันคนในสังคมเอาไว้ด้วยกัน

นวน สงวนทรัพย์ (2537 : 14) พุทธศาสนาในฐานะที่เป็นสถาบันหนึ่งของสังคม เมื่อพิจารณาตามทฤษฎีหน้าที่แล้ว ศาสนาได้ให้คุณค่าแก่สังคม ในการควบคุมพุทธิกรรมของมนุษย์ ให้ความผาสุกทางจิต ที่แท้จริง และพัฒนาสังคม

พิเชญ สายพันธุ์ (2538 : 11-12) ไม่ใช่ศูนย์ด้านโครงสร้างหน้าที่ ย่อมประกอบด้วยหน่วยต่าง ๆ ที่ทำงานอย่างสอดคล้องสัมพันธ์กัน โดยพิธีกรรมคือการแสดงออกของความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสมาชิกภายในสังคม ตลอดจนการสร้างอารมณ์ร่วมในการที่จะควบคุมความประพฤติของสมาชิกในสังคมให้อยู่ในกรอบของจริยธรรม โดยสามารถศึกษาโครงสร้างหรือความสัมพันธ์ของคนในสังคมได้ โดยคุณค่าและความสัมพันธ์ในเชิงบทบาทหน้าที่ที่ปรากฏในพิธีกรรม ซึ่งมีการทำงานอย่างสอดคล้องสัมพันธ์กับระบบอื่น ๆ ในสังคม

2.3 ประเภทของโครงสร้างหน้าที่นิยม

ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม เป็นทฤษฎีที่กล่าวถึงการศึกษาหน้าที่อันหลากหลายของแต่ละหน่วยในสังคม มี 2 ประเภท ได้แก่

2.3.1 ประเภทของหน้าที่ตามแนวคิดตะวันตก แบ่งออกเป็น 2 ประเภท

ได้แก่

- 1) หน้าที่แจ้ง (Manifest Function) คือ การกระทำใด ๆ ที่ตั้งใจก่อให้เกิดผล เช่น ไปโรงเรียนเพื่อเรียนหนังสือ ไปสำนักงานเพื่อทำงาน เป็นต้น
- 2) หน้าที่แฝง (Intent Function) คือ หน้าที่ที่ไม่ได้ตั้งใจไว้แต่แรก หรือ เป็นปัจจัยรอง แต่ในทางปฏิบัติอาจเกิดผลเป็นปัจจัย หรือหน้าที่แจ้งได้ในภายหลัง เช่น ไปมหาวิทยาลัยแล้วได้เพื่อนด้วย ไปทำงานแล้วได้เพื่อนด้วย เป็นต้น

2.3.2 ประเภทของหน้าที่ตามแนวคิดแบบไทย ซึ่งได้แนวคิดจากพุทธศาสนา และบางส่วนได้แนวคิดจากตะวันตก การแบ่งประเภทตามแนวคิดไทยนั้นทำได้ 3 แบบ ได้แก่

1) แบ่งหน้าที่ตามความดีและความเลว เป็น 2 ประเภท ได้แก่ หน้าที่ดี (กรรมดี-กุศลกรรม) หน้าที่ชั่ว (กรรมไม่ดี-อกุศลกรรม)

2) แบ่งหน้าที่ตามการเกิดและการกระทำ เป็น 3 ประเภท ได้แก่ กายกรรม (กรรมที่เกิดจากการกระทำการกาย) วิจกรรม (กรรมที่เกิดจากวิชา) และ มโนกรรม (กรรมที่เกิดจากใจ)

3) แบ่งหน้าที่ตามจำนวนของสถาบันสังคม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของ องค์ประกอบของโครงสร้างสังคม 10 ประการ ได้แก่

3.1) หน้าที่ครอบครัว คือ การสืบสายโลหิตการเดี้ยงดูดูก

3.2) หน้าที่การศึกษา คือ การหาความรู้ความชำนาญ

3.3) หน้าที่ทางเศรษฐกิจ คือ การประกอบอาชีพ

3.4) หน้าที่ทางการเมือง คือ การมีส่วนร่วมทางการเมือง

3.5) หน้าที่ทางภาษา คือ การเรียนรู้และการต่อสู้

3.6) หน้าที่ทางศาสนา คือ แนวทางในการปฏิบัติความเชื่อ

3.7) หน้าที่ทางนั้นทนาการ คือ การพักผ่อนหย่อนใจ

3.8) หน้าที่ทางอนามัย คือ การดูแลรักษาสุขภาพ

3.9) หน้าที่ทางการคุณภาพชั้นสูง คือ การเดินทางและนิสินค้า

3.10) หน้าที่ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี คือ การสร้างความรู้ใหม่

และสร้างเครื่องมือผ่อนแรง

สรุปว่า โครงสร้างหน้าที่นิยม คือส่วนประกอบของสังคม ที่ทำหน้าที่สัมพันธ์ กัน มีลักษณะสำคัญที่สามารถเกิดและแนวปฏิบัติให้อยู่ในระบบเดียวกัน กำหนดให้ผู้คน ปฏิบัติตามหน้าที่ของตนเองตามที่สังคมกำหนด สังคมประกอบด้วยโครงสร้างที่เป็นระบบ ย่อย ๆ หลายระบบ แต่ละระบบจะมีหน้าที่ของตนเองแตกต่างกันออกไป ซึ่งสามารถรับ ร่วมกัน สังคมทุกสังคมมีลักษณะเป็นผลวัต คือมีความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา จึงต้องมีการปรับตัวอยู่ตลอดเวลา เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความตึงเครียดขึ้นในสังคม และทำให้ สังคมเกิดดุลยภาพ การปรับตัวนี้เป็นการใช้วิธีการต่าง ๆ เพื่อควบคุมสังคม เช่น การใช้ กฎระเบียบ การกำหนดสถานภาพและบทบาท การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม เป็นต้น

บริบทพื้นที่วิจัย

ประวัติบ้านหนองโน

จากการออกสำรวจต่องานมาหลายช่วงอาชุดนว่า เดิมที่บรรพบุรุษของบ้านหนองโนเคยพำนักอยู่ที่บ้านท่าศาลา อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ ต่อมาได้ย้ายมาอยู่ที่บ้านกุดแคน ตำบลหนองโน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เนื่องจากบริเวณนั้นมีความอุดมสมบูรณ์ เหมาะสมที่จะปักหลักทำนาหากิน มีลำน้ำไหลผ่าน (หัวบึง) และมีหนองน้ำกริ่งใหญ่มากด้วยพืชพันธุ์รากญาหาร ชาวบ้านเรียกว่า กุด มีต้นมะเดื่อ มะลิ ฯลฯ ซึ่งรอบหนองน้ำมากมาย ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า ตันแคน จึงได้ตั้งชื่อหมู่บ้านว่า บ้านกุดแคน ประมาณ พ.ศ. 2418

เมื่อชุมชนบ้านกุดแคนมีความหนาแน่นขึ้น ตระกูลแพนสมบัติ และตระกูลสอนสา ได้อพยพออกจากบ้านกุดแคน มาอยู่ที่ทางทิศตะวันตก ห่างออกมา 2-3 กิโลเมตร บริเวณดังกล่าวมีความอุดมสมบูรณ์มาก มีสัตว์ป่า มีต้นไม้มากมาย มีหนองน้ำขนาดใหญ่ มีต้นไส้เข็มหนองน้ำ (ชาวบ้านเรียกว่าตันโน) จึงตั้งชื่อหมู่บ้านว่า บ้านหนองโน

ผู้นำหมู่บ้านคนแรก คือ ชุมนีชัย สอนสา เมื่อขุนเม็ชัย สอนสา เสียชีวิต บุน หมื่น ภูพิลา ขึ้นดำรงตำแหน่งผู้นำหมู่บ้าน ชุมชนบ้านหนองโนได้ขยายตัวอย่างต่อเนื่อง และมีการพัฒนาไปตามกาลเวลา ประกอบอาชีพหลักด้วยการทำไร่ ทำนา ทำสวน เลี้ยงสัตว์ มีการพัฒนาไปตามกาลเวลา ประกอบอาชีพหลักด้วยการทำไร่ ทำนา ทำสวน เลี้ยงสัตว์ ส่วนอาชีพรอง คือ การค้าขาย รับจำนำ และอื่นๆ เมื่อมีประชากรหนาแน่นขึ้น ทางราชการได้แยกหมู่บ้านเพื่อการปกครอง ปัจจุบันมีเขตการปกครองเป็น 4 หมู่ (สำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลหนองโน. 2545 : 1)

ลำดับการปกครอง

1. ชุมนีชัย สอนสา
2. บุนหมื่น ภูพิลา
3. ชุมชนบ้านหนองโนมีผู้นำหมู่บ้าน ดังนี้
4. ชุมทอง นามวิชา
5. นายศิริ พระคลังทอง
6. นายศิริห้อม ดาหาญ
7. นายกรอย พรหน่อง

8. นายจัน พิริราช

9. นายประทีป วิทักษ์บุตร

10. นายคำพ่อง นามวิชา (กำนัน ต. หนองโน คณแรก)

11. นายพจน์ บุตรราช (ผู้ใหญ่บ้านหนองโนหมู่ 8 ในปัจจุบัน)

12. นายทองคำ พรรคพาก (กำนัน ต. หนองโน ในปัจจุบัน)

13. นายจำนำงค์ สีราช (ผู้ใหญ่บ้านหนองโนหมู่ 5 ในปัจจุบัน)

การปกครอง

บ้านหนองโนปัจจุบันได้แบ่งเป็น 4 หมู่ ได้แก่ หมู่ที่ 1, 5, 8, และ 13 มี 584 ครัวเรือน มีประชากรทั้งสิ้น 2,681 คน มีวัด 1 แห่ง (วัดเจริญผลหนองโน) โรงเรียน ประถมศึกษา 1 แห่ง สถานีอนามัย 1 แห่ง ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบล 1 แห่ง ศูนย์เด็กเล็ก 1 (สำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลหนองโน, 2545 : 2 – 3)

ประวัติวัดเจริญผลหนองโน

จากการสัมภาษณ์ พระพัชรมงคลญาณ (9 ต.ค. 2554) ได้ทราบว่าวัดเจริญผลหนองโนมีอายุกว่าร้อยปี แต่ไม่ทราบว่าก่อตั้งใน พ.ศ. ใด มีหลักฐานสำคัญที่สามารถอ้างอิงได้ ดังนี้

พ.ศ. 2503 พระอธิการกอง กิตติปัญญา เจ้าอาวาสวัดเจริญผลหนองโน ได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าคณะตำบลหนองโน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม และได้สมณศักดิ์เป็น พระพัชรมงคลญาณ (มหาเถรสมาคม, 2503)

พ.ศ. 2494 ปรากฏหลักฐานตั้งวัดเจริญผลหนองโน ให้เป็นโรงเรียนสอนหนังสือภาษาไทย จากคำสั่งการแต่งตั้งให้ พระอธิการกอง กิตติปัญญา อายุ 42 ปี พระยา 21 เป็นครูสอนปริยัติธรรมประจำสำนักศาสนศึกษาวัดหนองโน (คำสั่งแต่งตั้งครูสอนปริยัติธรรมของฝ่ายศาสนา, 2494)

พ.ศ. 2491 พบหลักฐานตั้งวัดหนองโน ให้เป็นโรงเรียนสอนปริยัติธรรม สำนักหลวง (กรรมการศาสนานะแม่กองธรรมสถานหลวง, 2491)

พ.ศ. 2468 จากการสัมภาษณ์ ไวยวัชกร นายหนูดีน ทินแรป (9 ต.ค. 2554) ให้สัมภาษณ์ว่า วัดบ้านหนองโน ก่อตั้งหลังจากการตั้งหมู่บ้านประมาณ 50 ปี เมื่อนำมาบวงกับปีที่ก่อตั้งหมู่บ้าน พ.ศ. 2418 แสดงว่าวัดบ้านหนองโน ก่อตั้งในปี พ.ศ. 2468

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษากลวิธีการนำเสนอ ศาสนาและความเชื่อที่ปรากฏในวรรณกรรมสโลง ผู้เขียนได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 3 กลุ่ม ได้แก่ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมสโลง 9 เรื่อง งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและความเชื่อ 9 เรื่อง และงานวิจัยเกี่ยวกับทฤษฎี โครงสร้างหน้าที่ 5 เรื่อง ดังนี้

1. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมสลัง

ประคง กระเสดาย (2524 : 288) ศึกษาวรรณกรรมล้านนาไทย ด้านอักษรและยักษร ที่เรื่องพรหมจักร พบว่า อักษรและอักษรร่วมของอักษรล้านนาไทยใช้บันทึกวรรณกรรมเรื่องนี้ มีลักษณะเป็นของตัวเองต่างจากลักษณะอักษรและอักษรร่วมของอักษรไทยปัจจุบัน เป็นอักษรที่ได้แบบอย่างมาจากอักษรรมณอยุ หรืออภูมิไชย ทางด้านเนื้อหา พรหมจักร เป็นเรื่องที่อาศัยเค้าโครงเรื่องมาจากการเกียรติ โดยผู้แต่งนำมาคัดแปลงแก้ไขให้เป็นชาดก เพื่อสั่งสอนผู้อ่านผู้ฟังให้หึ้งมั่นในคุณธรรม ผู้แต่งใช้คำเรียบง่าย แต่ก็สมบูรณ์ด้วยความหมาย ที่ทำให้ผู้อ่านผู้ฟังนึกเห็นภาพพจน์ และเกิดอารมณ์สะเทือนใจร่วมไปกับผู้แต่ง ได้เป็นอย่างดี ทางด้านสังคม วรรณกรรมเรื่องนี้สะท้อนให้เห็นสภาพสังคมชีวิตความเป็นอยู่ต่ออดีตความเชื่อ และวัฒนธรรมประเพณีของชาวล้านนา ไทยหลาภยประการ

รำแพะ ไชยสินธุ์ (2526 : 78 – 180) ศึกษาจินตภาพของวรรณกรรมร้อยกรอง
อีสาน 15 เรื่อง จากการแปรรูปในล้านประเกท คำนาน ประวัติศาสตร์ นิทาน คำสอน
ศาสนา ประเพณี และวรรณกรรมความรัก ผลการศึกษาพบว่า กวีอีสานได้ใช้กระบวนการ
จินตภาพแบบตรงไปตรงมา และสร้างภาพพจน์ ภาพพจน์ที่ใช้มากที่สุดคืออุปมาและอุทาหรณ์
กวีเลือกคำมาใช้ในจินตภาพ ด้วยการเล่นเสียง เล่นคำ ใช้คำซ้ำและหลอกคำ ใช้จินตภาพ
แสดงอารมณ์ ความงาม ความยิ่งใหญ่ และพฤติกรรมมนุษย์ ใช้คำเกี่ยวกับธรรมชาติ
จิตนาการ และเครื่องมือเครื่องใช้ในการบ่มเพาะ ให้อ่านง่ายเหมาะสม กระบวนการจินตภาพ
สะท้อนให้เห็นทัศนกิจอีสานต่อธรรมชาติ มนุษย์และสังคม ความสัมพันธ์ของสังคม อาชีพ
ความเชื่อ ศาสนา และค่านิยม ให้อ่านง่ายชัดเจน

พิสูจน์ ใจเที่ยงสุด (2530 : 233 - 235) ศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมลาว เรื่อง
ข้องคอกกุน พนว่า วรรณกรรมเรื่องข้องคอกกุน เป็นวรรณกรรมลาวที่มีลักษณะร่วมกับ
วรรณกรรมอีสานทั่วไป เช่นว่าเป็นวรรณกรรมท่องถินของชาวลาวครั้ง ที่อพยพมาอยู่ในต่ำบล

โครงจะเดือ อําเภอเมืองนคร จังหวัดนครปฐม ตัวอักษรที่ปรากฏเป็นตัวอักษรไทยน้อยบันทึกค่วยสำเนียงภาษาท้องถิ่น อักษรธีษะไม่เป็นระบบบรรเมียนมากนัก โครงเรื่องกล้ายคลึงกับวรรณกรรมอีสาน เรื่อง ปลาแಡกปลาสามอ เนื้อเรื่องเน้นหนักถึงกฎหมายแห่งกรรม แสดงให้เห็นว่าผู้ประกอบกรรมช่วยย้อมประสนความหายนะ ผู้ประกอบกรรมดีย้อมประสนความรุ่งโจนในบ้านปลาย กรรมจะเป็นเครื่องกำหนดชีวิตบุคคลให้เกิดขึ้น ตั้งอยู่ หรือดับไป ในเชิงวรรณกรรม กวีมีศิลปะในการใช้ภาษา และถ้อยคำสำนวนไวหารที่มีความไพเราะในด้านเสียง แสง และให้ความหมายลึกซึ้งกินใจ ก่อให้เกิดรสวรรณคดีและอรรถรสที่สอนใจ ส่วนในเชิงสังคมนั้น เรื่องข้องคอกูกัน ได้สะท้อนให้เห็นสภาพสังคม ความเชื่อ ค่านิยม คติธรรม คำสอนและวัฒนธรรมประเพณีของชาวลาวครั้งของชาติเจน

สัทธา อริยะถกันต์ (2830 : 1 – 30) ศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมคำสอนอีสาน ให้พนวจ การเริ่กคำสอนในอีสานให้จะคล้ายกับอักษรสมัยเมืองพระนครของเบมร แลจะจากการปริวรรตอักษรลักษณะของคำสอนก็คล้ายคลึงกันคือ ให้อู๊ในศิลธรรมของพระพุทธศาสนาสอนไม่ให้คัมเหล้า สอนไม่ให้เผยแพร่ดือดัว ให้แสดงหาความรู้ ให้ปฏิบัติต่อผู้ใหญ่ด้วยความเคารพ อ่ายเป็นคนพาล อياการิยชาผู้อื่น เป็นชายต้องบัวเรียนก่อนที่จะมีครอบครัว ให้ถือศีลห้าอย่างเคร่งครัด เมื่อเปรียบเทียบวรรณกรรมคำสอนระหว่างอีสานให้กับคำสอนสมัยเมืองพระนคร มีความใกล้เคียงกันและการสอนเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

สุภณ สมจิตศรีปัญญา (2530 : 31) ศึกษาเรื่อง โลกทัศน์ชาวบ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีต่อหนังสือก่อน พนวจ หนังสือก่อนมีขนาดกว้างประมาณ 2 นิ้ว ยาวประมาณ 11 นิ้ว จารหั้ง 2 หน้า แต่ละหน้า มี 4 บรรทัด เมื่อจารแล้วใช้สายสนองร้อยผูกเข้าด้วยกันเป็นเล่มเรียกว่าผูก ส่วนมากจะเป็นланดิบไม่นิยมใส่ไม้ประคบ นิยมจารด้วยอักษรธรรมมากที่สุด เนื้อหาสาระส่วนมากเป็นเรื่องของความทักษิพธ์ เช่น บทสวด พิธีกรรม คถาอาคม เป็นต้น ส่วนที่จารด้วยอักษรไทยน้อยมากเป็นเรื่องตำรายาต่าง ๆ ตำราพิชัย ทรงราม กฎหมายคำสอน ภาษาที่ใช้ในการจารหั้งอักษรธรรมและอักษรไทยน้อยเป็นภาษาไทยถิ่นอีสาน มีบาลีสันสกฤตผสมอยู่บ้าง

นฤมล ปิยวิทย์ (2544 : 2544 75) ได้ศึกษาวิพัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นในคัมภีร์ใบลานเรื่องปฐมนูลลี พนวจ ในด้านการใช้ภาษานั้นปรากฏว่า การใช้ภาษาเป็นไปตามระดับภูมิรู้เพื่อสื่อสารในท้องถิ่น มีไวหารประกอบด้วย บรรยายไวหาร พรรณนาไวหาร เทคนาไวหาร อุมาไวหาร สา rek ไวหาร และการใช้ศัพท์นาดีเป็นคำศัพท์ที่มีความหมายลึกซึ้ง เพื่อให้เกิดความเชื่อความศรัทธาในวรรณกรรม

ชาญยุทธ สอนจันทร์ (2548 : 283 – 285) ศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมอีสานเรื่อง ลำเตียงโกร-โต ผลการศึกษาวิเคราะห์ในด้านการใช้ถ้อยคำและสำนวนโวหาร ผู้แต่งได้เดือดสรรสั้นๆ ให้สรุหาคำมาใช้ขยับหลากหลาย เช่น มีการใช้คำวิเศษ การใช้คำพทที่หมายความกับฐานะของคนในสังคม การใช้คำพทที่สรรพนา การใช้คำพทภาษาบาลีสันสกฤต การใช้คำชื่อ การใช้คำชี้ การเล่นอักษร เป็นต้น รวมไปถึงสำนวนโวหารที่ใช้ในการประพันธ์เพื่อถ่ายทอดอารมณ์ ความรู้สึกไปสู่ผู้อ่านผู้ฟัง เมื่อได้อ่านหรือได้ฟังแล้วทำให้มีอารมณ์คล้อยตาม

บุทธพงศ์ มาตย์วิเศษ (2551 : 200 – 202) ศึกษาวัฒนธรรมชุมชนจากวรรณกรรมสลอง บ้านท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า วรรณกรรมสลองได้สะท้อนให้เห็นภาพรวมเกี่ยวกับระบบความเชื่อในชุมชน ที่ถูกถ่ายทอดโดยใช้วรรณกรรมสลด องเป็นสื่อ แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมชุมชนแบบวิถีพุทธ – พระมหาลี – ผี นอกจากนี้ วรรณกรรมสลองยังสะท้อนให้เห็นถึงการจัดการเกี่ยวกับภูมินิเวศ ที่ใช้พื้นฐานของจริยศาสตร์ สิ่งแวดล้อม ซึ่งสะท้อนให้เห็นความสำคัญของการอยู่ร่วมกันของชุมชนกับภูมินิเวศอย่างยั่งยืน นอกจากนี้บทบาทของวรรณกรรมสลองที่มีความสัมพันธ์กับกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนยังสะท้อนให้เห็นถึงโครงสร้างหน้าที่ของสังคม และการจัดระเบียบสังคม

สุภณ สมจิตศรีปัญญา (2551 : 251 - 256) ศึกษาวิธกรรมจากวรรณกรรมสลด
องต่อการสร้างทุนทางวัฒนธรรมในภาคอีสาน พบว่า วิธกรรมวรรณกรรมสลด มีประวัติ
ความเป็นมาจากการพะเพูกประวัติการสังคายนารือยกองพระธรรมวินัย คือ กัมกีร์
พระไตรปิฎก อรรถกถา ถือ อนุถิท เนื้อหาเหล่านี้ส่วนหนึ่งแสดงถึงสังคมที่ยากับการ
สร้างทุนทางวัฒนธรรม คือ วรรณกรรมสลด มี 3 ประเภท ได้แก่ อสังหาริมทรัพย์
สังหาริมทรัพย์ และพิธีกรรม ซึ่งเจ้าก็ต้นฉบับเป็นหนังสือผูกใบลานไว มีผู้คัดเลือกเพื่อใช้
เทคโนโลยี กันมากขึ้นปัจจุบัน วรรณกรรมนี้มีลักษณะแบบร้อยแก้ว เทคนาเป็น
ภาษาไทย ยกภาษาบาลีขึ้นมาแล้วอธิบายเป็นตอน ๆ แสดงสำเนียงและน้ำเสียงภาษาที่
สำคัญที่สุด ประกอบกับคำอธิบายที่เป็นภาษาถิ่น แสดงสำนวนโวหาร ได้สมบูรณ์ด้วยวิทยศิลป์
ผู้อ่าน ผู้เทคโนโลยี แล้วผู้ที่งอกงามพจน์และศรีทราตามเนื้อหา ได้กระบวนการสร้างทุนทาง
วัฒนธรรมแก่สังคม ซึ่งเป็นข้อมูลจากพุทธประวัติ การทำสังคายนารือยกองพระธรรมวินัย
งานวิจัยกุญแจนี้ ใช้เป็นแนวทางในการศึกษาเจ้ากัมกีร์ใบลาน และกล่าววิธีการ
นำเสนอวรรณกรรมสลด

2. งานวิจัยเกี่ยวกับข้องกับศาสนาและความเชื่อ

แบ่งจันทร์ สุวรรณรงค์ (2527 : 1) ศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมกลอนอ่านประเกณิทานของอีสาน พบว่า วรรณกรรมกลอนอ่านของอีสาน ส่วนแสดงแนวความคิดอันเป็นลักษณะธรรมชาติ ธรรมชาติส่วนใดส่วนหนึ่งของสังคมชาวอีสาน แก่นเรื่องส่วนใหญ่สืบเนื่องมาจากคำสั่งสอนในพุทธศาสนา เมน้ำให้บุคคลทำความดี มีศีลธรรม มีความเมตตากรุณาและกตัญญู ส่วนด้านค่านิยมพบว่า ชาวอีสานยกย่องผู้มีอำนาจ หรือชนชั้นปักครอง ยกย่องผู้มีความกตัญญู เคารพผู้อ้วน นิยมความสุภาพ อ่อนโyn และเลี้ยงตัว นับถือผู้มีความสามารถ รักความสนุก นิยมยกย่องสรรพที่เป็นคนสะอาดเรียบร้อย ซื่อสัตย์ และการที่เชื่อฟังสามี ส่วนความเชื่อในเรื่องของกฎหมายแห่งกรรม ชาตินี้และชาติน้ำ นรกและสารรค์ ด้านประเพณีวัฒนธรรม สะท้อนให้เห็นความบิดมั่น และรู้คุณค่าของการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม ในเรื่องงานศพ การสู่ขวัญ บุญสร้างน้ำ การลงข่าว และอีติบีบสองกองสิบสี่

ภรรยาศักดิ์ ธีระวงศ์ (2529 : 180 – 190) ศึกษาความคิดเกี่ยวกับอำนาจในวรรณกรรมนิทานอีสาน โดยใช้แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อ มาเป็นกรอบในการวิเคราะห์ความสำคัญของการศึกษาอุดมธรรม ทำให้ทราบแนวคิดที่พัฒนามาถึงปัจจุบัน เพราะวรรณกรรมเป็นภาษาสะท้อนสังคม และยังเป็นตัวบ่งบอกแนวคิดของประชาชนในสังคมที่เป็นเจ้าของและผู้ใช้วรรณกรรมด้วย

กุสุมा ชัยวนิตร์ (2531 : 138 – 139) ศึกษาศาสนาชาวบ้านในวรรณกรรมนิทานพื้นบ้าน พบว่า ระบบศาสนาชาวบ้านเป็นระบบความเชื่อที่ผสมผสานกันอยู่ระหว่างความเชื่อเรื่องผีสางเทวดา กับความเชื่อในพุทธศาสนาและดับชาวบ้าน ความเชื่อผีที่ปรากฏ ได้แก่ ผีถ้า ผีแण ผีนางชรษี และนางเมฆลา ผีเสื้อบ้านเดือเมือง (ผีเมืองหลักเมือง) ผีเชื้อ ผีปุ่ตา ผีบ้านผีเรือน และผีประจำธรรมชาติ ความเชื่อในพุทธศาสนาที่ปรากฏมีความเชื่อเรื่องบุญกรรมคือ การเวียนว่ายตายเกิด นรก สารรค์ และเรื่องบาปกรรม วรรณกรรมนิทานพื้นบ้านอีสาน ยังมีอิทธิพลต่อการส่งเสริมเผยแพร่ สะท้อนคติทางศาสนาชาวบ้าน ทั้งในด้านการเสริมความเชื่อ เพยแพร่ปรัชญา และสะท้อนภาพความขัดแย้ง หรือความกลมกลืนทางศาสนา

ชุมพร สมจิตศรีบัญญา (2541 : 205 – 212) ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ที่ปรากฏในวรรณกรรมนิทาน พลการศึกษาพบว่า วรรณกรรมประเกณิทานนิยมประเพณี พระสงฆ์มีบทบาทด้านประเพณีพิธีกรรม เป็นผู้นำชาวบ้านประกอบพิธีตามอีติบีบสอง วรรณกรรมประเกณิทาน พระสงฆ์มีบทบาทในการประกอบกิจกรรมเกี่ยวกับการอบรมและ

เผยแพร่ ได้แก่นาอยอบรมจริยธรรมชาวบ้าน วรรณกรรมประเพทดำเนินบ้านดำเนินเมือง พระสงฆ์มีบทบาทด้านประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับพิธีมุรากิเมก และอุปสมบทกุลนุตร วรรณกรรมประเพทคำสอน พระสงฆ์มีบทบาทด้านประเพณีพิธีกรรม กือ สาวมนต์ปัจจัง หวาน

เดชา ชาภักดี (2542 : 2-3) ศึกษาวิเคราะห์หลักจริยธรรมในวรรณคดีสุภาษิต พระร่วง พนว่า เนื้อหาเป็นข้อปฏิบัติตามจริงของราواสผู้ครองเรือน โดยมุ่งให้เห็นประโยชน์ในปัจจุบัน เมื่อญูปภูบัติได้ปฏิบัติตาม ย่อมจะเห็นผลกือมนุษย์สมบัติเป็นปัจจุบัน และสรารศ์ สมบัติเป็นเบื้องหน้า ส่วนนิพพานสมบัติ เป็นเทียงแต่ชั้นแนวทางให้เข้าใจเท่านั้น จริยธรรมในสุภาษิตพระร่วง ได้นำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา มาผสมผสานกับคตินิยมความเชื่อและวิถีชีวิต ประสบการณ์ในการดำเนินชีวิต ของคนในสังคมนั้น ๆ โดยใช้ภาษาเขียนที่ไพเราะ งดงาม ให้หมายความกับการจดจำและการนำไปใช้

พระมหาวัดฒน์ วฑฺฒโนสุธี (อุปคำ) (2545 : 127) ศึกษาประวัติพัฒนาการพระพุทธศาสนาของล้านนาและอิทธิพลคำสอนเรื่องคุณธรรมและการจำแนกลักษณะคุณธรรมทางพุทธศาสนาที่ปรากฏในภาษาล้านนา เผพะด้านสุภาษิต พนว่า พระพุทธศาสนา มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิต และความเป็นอยู่ของชาวล้านนาในทุกระดับชั้น โดยชาวล้านนาผู้ที่มีความรู้ได้น้อมนำคติธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาและความเชื่อดังเดิมมาผสมผสานกันโดยใช้ภาษาพื้นเมืองล้านนาหรือมหั้งยกตัวอย่างที่คนส่วนใหญ่รู้เห็นเข้าใจได้ยามาเป็นคติธรรมสอนผู้คนในสังคม

พระมหาสุทธิ์ อากากร (อนุฯ) (2549 : 303 – 317) ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในวรรณกรรมพระพุทธศาสนาเรื่อง งานสังส์และคัมภีร์ที่ใช้เทคโนโลยีในเทศกาลต่าง ๆ ของล้านนา ผลการวิจัยพบว่า วรรณกรรมเรื่องงานสังส์และคัมภีร์ที่ใช้เทคโนโลยีในเทศกาลต่าง ๆ ของล้านนา ด้วยเหตุที่คัมภีร์ธรรมทั้งสองประเภทได้มีส่วนสำคัญในฐานะที่เป็นฐานความเชื่อของการจดจำวรรณกรรมพระพุทธศาสนาในล้านนา เป็นรากฐานที่สำคัญของการส่งเสริมวัฒนธรรม ชาติประเพณี และที่สำคัญเป็นแนวคิด ความเชื่อ และวิถีการปฏิบัติขั้นพื้นฐาน ในทางพระพุทธศาสนาของชาวล้านนา ซึ่งปรากฏเป็นองค์ความรู้ในด้านต่าง ๆ กือ องค์ความรู้ที่แสดงถึงความเป็นมา แนวคิด และหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา องค์ความรู้ที่มีผลต่อการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ชาติประเพณี และค่านิยมทางสังคมของชาวล้านนา และองค์ความรู้ที่สร้างกระบวนการผสมผสานความรู้ในทางพระพุทธศาสนาและความเชื่อในท้องถิ่นเข้าด้วยกัน ซึ่งองค์ความรู้เหล่านี้ มีความเชื่อมโยงกับหลักคิด และวิถีการปฏิบัติที่

นำไปสู่การสร้างกฎหมายที่ทางสังคม วัฒนธรรม จริยธรรม เพื่อประโยชน์ด้วยมืออิทธิพลต่อแนวความคิด ความเชื่อ การเมือง การปกครอง จริยธรรมในแต่ละด้าน รวมทั้งการสร้างสรรค์ วรรณกรรมในสังคมไทย และที่สำคัญยิ่ง คือ เพื่อความยั่งยืนของประเทศชาติ

สถาบันวิจัยศิลปะฯ (2551 : 138 – 143) ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นจากการอบรมวรรณ อีสานเรื่อง สุวรรณจักรกุมา พบว่า วรรณกรรมเรื่องสุวรรณจักรกุมา มีคำโครงมาจากพระสุตตันตปฎก เนื้อหากล่าวถึงพระโพธิสัตว์ซึ่งเสวยพระอาทิตย์เป็นสุวรรณจักรกุมา “ได้สอนให้คนทั้งหลายปฏิบัติถูกต้องตามหลักคุณธรรมจริยธรรม ต้นฉบับเป็นหนังสือผูกใบลานมีผู้คัดลอกเพื่อใช้แทนสืบต่อ กันมา การปริวรรตวรรณกรรมนี้ ใช้หลักการปริวรรตโดยเน้นเรียนรู้ที่คนปัจจุบันเข้าใจเป็นหลัก หากคำใดไม่ปรากฏในภาษาไทยราชการก็ปริวรรตตามเสียงอ่าน เพื่อเป็นแนวทางในการปริวรรตอักษรธรรมอีสานและเพื่อให้ผู้สนใจศึกษา วรรณกรรมเรื่องนี้ แต่ไม่สามารถอ่านอักษรธรรมอีสานได้ สามารถเรียนรู้จากฉบับปริวรรตนี้ได้

พระวิรัช ปัญญาปีโป (ศิวุฒิ) (2552 : 236) ศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการใช้ภูมิปัญญาการทศนาเพื่อส่งเสริมความเชื่อและประเพณี พบว่า การใช้ภูมิปัญญาการทศน์ มหาชนมีประโยชน์อย่างมากในการส่งเสริมความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ทั้งวิธีการจัดการที่มีความเชื่อเป็นเครื่องกำกับไว้ในพิธีกรรม “ได้แก่ ขั้นตอนการเตรียมการทศน์ และขั้นตอนการดำเนินการทศน์ ความเชื่อที่แฝงอยู่ในพิธีกรรมที่ได้จัดในประเพณีทศน์มหาชนนี้ เป็นความเชื่อที่ซึ้งแน่ในทางที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ที่ส่งเสริมพระพุทธศาสนาได้ ทั้งประเพณีการทศน์มหาชนและประเพณีอื่น ๆ

เอกสารงานวิจัยกลุ่มนี้ ใช้เป็นแนวทางในการศึกษาภูมิปัญญาที่ปรากฏในวรรณกรรมสลดอย

3. งานวิจัยเกี่ยวกับทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่

สุริยา สมบุญปติ และคณะ (2539 : 152-174) ศึกษาการทรงเจ้าเข้ามี : ว่า กรรมของลัทธิพิธีและวิกฤตการณ์ของความทันสมัยในสังคมไทย พบว่า ลัทธิพิธีทรงเจ้าเข้ามี เป็นส่วนหนึ่งของการใช้ไสยศาสตร์และกระแสพุทธพารามิชย์ในสังคมไทยสมัยใหม่ การทรงเจ้าเข้ามีเป็นสิ่งที่มีอยู่ในวัฒนธรรมไทยดั้งเดิม แต่ได้รับการปรับเปลี่ยนและนำความหมายที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของประชากรในเมือง ลัทธิพิธีทรงเจ้าเข้ามีมีความเชื่อในเรื่องวิญญาณ และอำนาจศักดิ์สิทธิ์เป็นศูนย์กลางของลัทธิพิธีและความเชื่อที่ว่าอำนาจบารมีขององค์เทพสามารถช่วยแก้ปัญหา ให้กับมวลมนุษย์ได้ หากองค์เทพได้รับการสาดอ่อนหวานและบูชาอย่าง

เหมาะสม ร่างทรงส่วนใหญ่เป็นผู้หญิง ทำหน้าที่ในลักษณะ ลักษณะที่ทรงเจ้าเข้ามาเพื่อช่วยให้เรา เข้าใจปฏิบัติการทางวาทกรรมที่สำคัญในสังคมไทย

เบญจรงค์ เมืองไทย (2543 : 75-115) ศึกษาพิธีทรงเจ้า : พิธีกรรมกับ โครงสร้างสังคมที่บ้านหนองขาว ตำบลหนองขาว อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี พบร่วมกับ พิธีทรงเจ้ายังชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างพิธีกรรมกับโครงสร้างสังคม ภายใต้ กระบวนการทางสัญลักษณ์ที่เกิดขึ้นโดยสะท้อนให้เห็นถึง พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ และ ความเป็นสังคมหลากหลาย และการแสวงหาความร่วมมือในชุมชน เพื่อตอบสนองความ ต้องการแรงงานในการผลิต ทั้งในระดับเครือญาติ กลุ่มครอบครัวและกลุ่มความร่วมมือต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง บ้านหนองขาวได้ พัฒนาจากสังคมหมู่บ้านไปเป็นเมืองขนาดเล็ก ซึ่งทำให้ผู้คนมีความเป็นปัจจัยมากขึ้นทั้งยังมี ความแตกต่าง ทางด้านอาชีพและการจัดลำดับชั้นในสังคมอันประกอบด้วยคนกลุ่มต่าง ๆ ได้แก่ ชาวนา พ่อค้าและข้าราชการ การแสดงบทบาท สถานภาพและความสัมพันธ์ระหว่าง กลุ่มคนเหล่านี้จึงมีความหลากหลายขึ้น โดยขึ้นกับบริบทแวดล้อมและผลประโยชน์มาก ยิ่งขึ้น การแตกตัวของชนชั้นความก้าวหน้าทางการศึกษาตลอดจนการสัมพันธ์กับเมืองยังทำให้ ความรู้ใหม่ที่มีความเป็นวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี กระจายเข้าสู่ชุมชนเป็นจำนวนมาก ความรู้ใหม่เหล่านี้ได้ตอบโต้กับความรู้และความเชื่อถ้วนเดิมของชุมชน และส่งผลให้พิธีกรรม เปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง

สุริยา บรรพลา (2544 : 200-230) ศึกษาพิธีกรรมเลี้ยงศี อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลยพบว่า ความสัมพันธ์ของพิธีกรรมเลี้ยงศีกับโครงสร้างทางสังคม พบร่วมกับ การสืบ ทอดตำแหน่งประจำ นางเทียน นางแต่ง สนุน มีการสืบทอดทางสายตระกูล โดยการ มอบหมายให้บุตร媳สาวที่เหมาะสมที่จะปฏิบัติหน้าที่แทนได้ ก่อนสืบชีวิตก็จะมอบหมาย หน้าที่ให้ปฏิบัติสืบทอด หรือจะพาบุตรชายร่วมพิธีกรรมแต่ยังเต็ก ๆ โดยการเรียนรู้วิธีการ และกระบวนการจัดพิธีกรรมเลี้ยงศีที่สืบทอดกันมา ข้าวบ้านนั้นว่ามีความเกี่ยวข้องกับบุคคลผู้ชาย ได้บ้าง เพื่อคำรับบทหน้าที่ให้เกิดความสมบูรณ์ของพิธีกรรม พิธีกรรมเลี้ยงปีมี ความสัมพันธ์กับโครงสร้างทางสังคมระดับครอบครัว ระดับวงศ์ตระกูล ระดับหมู่บ้านและ ระดับชุมชน เพราะความเชื่อเรื่องศีเจ้านายและพิบ尔斯บูรุษมีอิทธิพลต่อชาวบ้านทำให้ โครงสร้างทางสังคมมีเอกภาพทางการคิดความขัดแย้งมีน้อย เมื่อจากนั้นถือศีตันเดียกันจึง พบร่วมกับเครือญาติช่วยให้ชาวบ้านมีการประนีประนอมกัน และพึงพาอาศัยกันและกัน

ส่งผลให้สภาพสังคมและวัฒนธรรมของชาวอำเภอวังสะพุงมีความเป็นอันเดียวกันมีอัตลักษณ์เฉพาะตน

อคิน รพีพัฒน์ (2546 : 91 - 136) ศึกษาวิเคราะห์ชุมชนโดยใช้ทฤษฎีโครงสร้างสังคม ได้รายงานการวิจัยเชิงคุณภาพ ทำให้เห็นภาพรวมของชุมชน ในการวิเคราะห์ชุมชน โดยใช้ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ ที่จะต้องมีความเข้าใจธรรมชาติของชุมชนก่อนว่า ชุมชนนี้หมายถึงการรวมกันอยู่ของกลุ่มคนจำนวนหนึ่งในบริเวณหรือพื้นที่หนึ่ง เพื่ออาศัยทรัพยากรธรรมชาติในระบบนิเวศของบริเวณนั้นในการดำเนินชีวิต หน้าที่ของชุมชนนี้หมายถึงการจัดสรรทรัพยากรในระหว่างสมาชิกชุมชน และช่วยให้สมาชิกทุกคนอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบและมีระเบียบ ดังนั้น การวิเคราะห์ชุมชนประการหนึ่ง คือการพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชน และความแน่นแฟ้น ของการรวมตัวของสังคมโดยต้องคำนึงถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดเวลาในชุมชนด้วย กล่าวโดยสรุป การวิเคราะห์ชุมชนมี 2 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การแบ่งแยก วิเคราะห์องค์ประกอบชุมชนออกเป็นส่วน ๆ 2) วิเคราะห์โครงสร้างความสัมพันธ์โดยรวม โดยการวิเคราะห์การหน้าที่ของส่วนต่าง ๆ ที่มีต่อกันและกัน อันมีผลต่อสังคมส่วนรวม และอาจแบ่งองค์ประกอบของสังคมออกได้เป็นระบบ尼เวศ (ความสัมพันธ์ของคนกับสภาพแวดล้อม) ระบบเศรษฐกิจ (รายได้ รายจ่าย การทำมาหากิน) ระบบการเมือง (การตัดสินใจเพื่อส่วนรวม) การศึกษา สาธารณสุข ความเชื่อ และศาสนา

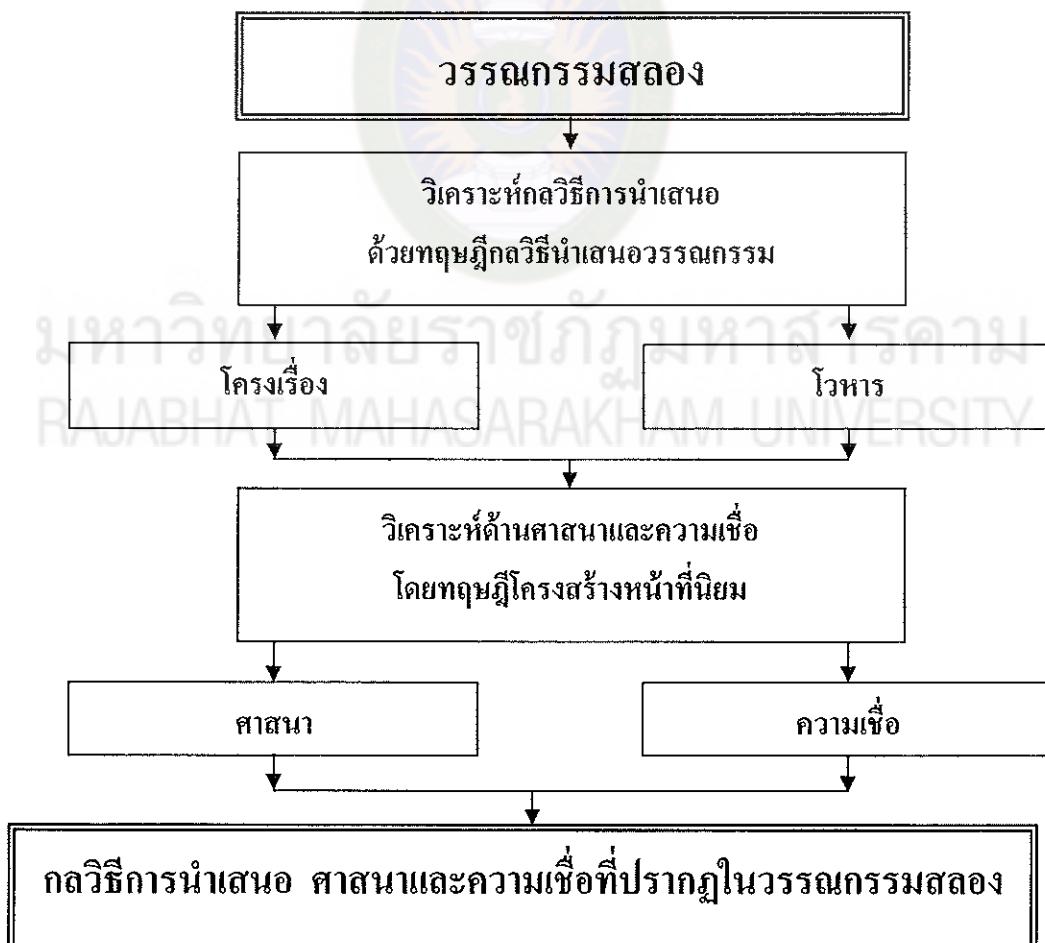
พระครูปริยติสารภาร (อวิล อัตตมโล) (2551 : 425 -426) ศึกษาวิจัยรูปแบบการผสานกลมกลืนทางวัฒนธรรมความเชื่อพื้นฐานระหว่างพุทธ พราหมณ์ และพี ต่อความมั่นคงของสังคมอีสาน พบว่า โครงสร้างทางสังคมเกี่ยวกับระบบความเชื่อในศาสนา เป็นสิ่งที่มนุษย์นำมาใช้ เพื่อขัดปัญหาความกลัว โดยเฉพาะชาวอีสานจะมีความเชื่อหลาย ๆ อย่างคล้ายกันไป เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ความเชื่อในทางพุทธศาสนา ความเชื่อตั้งก烙่ำเป็นลักษณะแบบชาวบ้านคือมุงแก่นญหา โดยการนำเอาพิธีกรรมมาใช้ให้เป็นประโยชน์ ดังนั้นศาสนาความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ จึงเป็นเครื่องขับระบบย่อขยายทางสังคมที่มีด้วยนิยมคุณเล็กน้อย หากพิจารณาถึงระบบความเชื่อและศาสนาของชาวบ้านในบริบทพื้นที่วิจัยจะพบว่า ชาวบ้านยังคงประพฤติปฏิบัติตามความเชื่อและศาสนาที่แสดงออกมากในลักษณะนบนธรรมเนียม ประเพณี และพิธีกรรมที่ได้สืบทอดกันมาที่ทำให้สังคมมีความเป็นปึกแผ่น ยังผลให้สังคมอยู่รอดและดำเนินต่อไปได้นั้นความเชื่อแบ่งได้เป็น 3 กลุ่ม คือ 1) ความเชื่อในเรื่องพระพุทธศาสนา 2) ความเชื่อในเรื่องพระมหาณ์ และ 3) ความเชื่อในเรื่องพี

โครงสร้างทางสังคมและระบบย่อที่ทำหน้าที่ทั้ง 6 ด้าน ในสังคมอีสาน ได้มีการประสานงานเป็นอย่างดีตามหน้าที่ ตามกิจกรรมของแต่ละกลุ่ม การสัมพันธ์กันดังกล่าวมีผลทำให้สังคมชาวอีสานมีความมั่นคงเป็นปึกแผ่นตลอดมา ในเรื่องของความเชื่อพุทธ พระมหาณ์และศรีระบบที่ยังนับว่ามีความสำคัญที่ช่วยเกื้อหนุนทั้งทางตรงและทางอ้อม ให้การถ่ายทอดวัฒนธรรมความเชื่อ พิธีกรรมต่าง ๆ ที่ปฏิบัติสืบท่องกันมาและก่อให้เกิดความมั่นคงในสังคม

เอกสารงานวิจัยกลุ่มนี้ ผู้จัดใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของสังคมที่ปรากฏในวรรณกรรมสลลงและสังคมของศาสนาพิษณุชาวบ้านหนองใน

กรอบแนวคิด

ในการวิจัยกลวิธีการนำเสนอ ศาสนาและความเชื่อที่ปรากฏในวรรณกรรมสลลง ผู้จัดได้กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัยกลวิธีการนำเสนอ ศาสนาและความเชื่อที่ปรากฏในวรรณกรรมสลลง